

OOSTVLAAMSE ZANTEN

algemeen tweemaandelijks tijdschrift
voor volkskunde

XLVII - 1972 - 1

UITGAVEN VAN DE BOND

Verkrijgbaar op het sekretariaat, Oscar de Gruyterstraat 42, B 9000 Gent en op de bibliotheek: Kraanlei 63, B 9000 Gent.

1. Oostvlaamse Zanten, nog voorradig tot zolang de voorraad strekt: 15e, 19e jg., 21e tot en met 31e jg., 33e tot en met 45e jg., tegen 186 F per jaargang. Van de jgg. 1-19 zijn nog enkele losse nummers beschikbaar tegen 55 F per nummer; van de latere jgg. tegen 45 F per nummer. Jaarboek 1945 (jg. 20) van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen: 159 F (leden 106 F). Inhoudstafel op Oostvlaamse Zanten (Jg. I - Jg. XXV), door F. VAN ES: 55 F (leden 42 F). Idem, II (Jg. XXVI - Jg. XXXV), door F. VAN ES: 45 F (leden 35 F).
2. Geïllustreerd Feestnummer (lustrumnr.) Prijs: 30 F (leden 23 F).
3. Survivances du Passé, door A. MARINUS (8 p.). Prijs: 15 F (leden 10 F).
4. Zur Entwicklungsgeschichte des Bauernhauses mit durchgezapften Ankerbalken, door J. SCHEPERS (10 p.). Prijs: 15 F (leden 10 F).
5. Osschaart door F. VAN ES (overdruk 1945), 28 blz. Prijs 40 F (leden 25 F).
6. 2e Lustrumnummer 1930-1935. Prijs: 40 F (leden 25 F).
7. Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten, (over het teerlingspel) door Emile ANDELHOF. Prijs: 50 F (leden 38 F).
8. Het ontstaan van de Julius-Caesarfeesten te Velzeke-Ruddershove, door J. en M. JANSSENS-BUYSE. 1940, 10 p., 1 lied. Prijs: 15 F (leden 10 F).
9. Het Curieus en Vermakelijk Namenboek, door Em. ANDELHOF. Prijs: 40 F (leden 25 F).
10. Folklore en Onderwijs, door L. HOSTE. Prijs: 15 F (leden 10 F).
11. August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken, door Fr. DE COSTER. Prijs: 40 F (leden 25 F).
12. Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur, door F. VAN ES. Prijs: 40 F (leden 25 F).
13. De Wetterse Reuzen, door Lic. M. DAEM. Prijs: 30 F (leden 22 F).
14. Sagen uit Noord-Oost-Vlaanderen, door Dr. G. DE MEYER. Prijs: 40 F (leden 25 F).
15. Een Teerlingspel in Gent, door Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. Prijs: 30 F (leden 22 F).
16. Spelen mijner Jeugd, door L. LIEVEVROUW. Prijs: 80 F (leden 60 F).
17. De levende Folklore van het Gewest Balegem, door M. BROECKHOVE. Prijs: 70 F
18. Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land, door M. BROECKHOVE. Prijs: 250 F.
19. Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde, door J. PIETERS. Prijs: 150 F (leden 110 F).
20. Het Volksleven te Wieze. 1900-1950, door J. VAN HAVER. Prijs 150 F (led. 110 F)
21. Het Hospies der Kinderen Alijn of Alynsghodshuis te Gent, door E. LUYKX-FONCKE (met talrijke ill.). Prijs 50 F (leden 35 F).
22. De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, door H. VAN HESE. Prijs 150 F
23. De folklore van de Hoop in Vlaams-België, vroeger en nu, door Cl. VANHOUCKE, Prijs: 200 F (leden 150 F).
24. Het Sterrelied in het Gebied van Dender en Schelde, door J. DE VUYST. 1968, 175 blz., 189 liederen en 50 mel., (mit einer deutschen Zusammenfassung). Prijs: 250 F (leden 180 F).
25. Ernest Van den Driessche. Schilder van ons Volksleven, door R. VAN DER LINDEN, 1968, 32 blz. (op kunstdrukpapier), avec un résumé en français. 2e druk, Prijs: 75 F (leden 55 F).
26. Catalogus Tentoonstelling 125 jaar Gentse Feesten, juli-augustus 1968, 44 blz. Prijs 50 F (leden 40 F).
27. Kinderzang uit Zwiinaarde. Dr. L. GELBER. Prijs: 70 F (leden 50 F).
28. Jan de Lichte. Gerard SIMONS. 32 blz. Prijs: 55 F (leden 41).
29. De Vinkensport in Vlaanderen (avec un résumé en français). 1969, 165 blz., 42 ill. 3 tek., door M. BROECKHOVE. (Nr. X van de Uitgaven van het Alfons De Cockfonds). Prijs: 300 F (leden 200 F).
30. Van het cijnskiesrecht naar het algemeen meervoudig stemrecht (mit einer deutscher Zusammenfassung) door Albert BRACKE. 1970, 52 blz., 11 ill: (Nr. 31 van de Uitgaven van de Kon. Bond der Oostvlaamse Volkskundigen) Prijs: 100 F (leden 80 F).
31. Bibliografie Renaat van der Linden, door R. BERCKMOES, 1971. Prijs 40 F (leden 30 F).

Bij die prijzen is de B.T.W. inbegrepen.

Elk bedrag vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent. Voor het buitenland + 10 F portikosten.

UITVERKOCHT zijn thans: Herdenkingsalbum Alf. de Cock — Het Stroodekkersbedrijf door Cl. Trefois — Lodewijk De Vriese Bibliografische studie — De Plattegrondsvormen

(Zie derde bladzijde van de kaft)

OOSTVLAAMSE ZANTEN

TWEEMAANDELIJKS ALGEMEEN TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE
ORGAAN V.D. KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

van de dienst voor volkskundige enquêtes in Vlaanderen
en van het internationaal studiekomitee voor ommegangsreuzen

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, B 9620 Zottegem

Redaktieleden : Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn, Maurits Broeckhove.

Ruil en Recensiedienst : Dr. R. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 63, B 9000 Gent.

Alle stortingen op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

INHOUD

Prijs : 55 F

- A. G. HOMBLE. — De Phlebotomie en de invloed van de maangestalten in de "Cyurgie van Jehan Yperman" (1260 - † 1331 ?) naar de handschriften van Brussel, Londen, Gent en Cambridge 2
- R. HAESERYN. — Uit het Museum voor Volkskunde. — De tentoonstelling "Iconografie van het oude Sint-Elisabethbegijnhof te Gent" (29 december 1971 - 31 januari 1972) 19
- M. DERUELLE. — Oude Gentse hoekjes - Klein Turkije 23
- R. VAN DER LINDEN en M. VAN DE PERRE. — Volkstypen uit Brakel 27
- M. BROECKHOVE. — Humoristische verwerking van de B.T.W. 31
- M. VAN WESEMAEL. — Nog iets over het liedje van Vera Paz 35

ZOEKEN EN ZANTEN

- GENT. — Weersvoorspelling met de "zandman". P. Vlieghe 34

BOEKBESPREKING.

- K. DE DECKER : Twintig jaar Salons van de Vlaamse Humor. Vlaamse Toeristische Bibliotheek, Antwerpen. — R. van der Linden 37
- Dr. M. MÖCKLI VON SEGGERN: Arbeiter und Medizin, Basel, 1965 — A. G. Homblé 38
- Ned. Volksk. Bibl. = Dr. K. C. PEETERS = Index A — Plaats- en persoonsnamen en Index B — Zaaknamen op delen I-X, Antwerpen, 1790-71 38
- L. VAN ROY-PEETERS en Lic. A. VAN DER MEULEN-CORENS = Deel XI — "TDaghet in den Oosten (1885-1914), Antwerpen, 1971 39
- Lc. T. DE BLEYSER-ANNE = DEEL XII — Eigen Volk (1929-1944), Antwerpen, 1971. — R. van der Linden 40

PERSONALIA

- In Memoriam Luc Ebrard. — R. van der Linden 40

De Phlebotomie en de invloed van de maangestalten in de «*Cyrurgie van Jehan Yperman*», (1260-†1331?) naar de handschriften van Brussel, Londen, Gent en Cambridge. (1)

Het is bekend dat de middeleeuwse chirurgie eerder de zwakst ontwikkelde tak van de toenmalige geneeskunde was. Toch waren er lichtpunten. De Arabische geneeskunde veroverde het Westen via Zuid-Italië, Spanje en Zuid-Frankrijk. Schrijvers als Constantinus Africanus (1020-1087) welke in Salerno en het klooster van Monte-Cassino werkte, brachten ons de Arabische leerschriften in Latijnse vertaling; dit deed insgelijks Gerard van Cremona (1140-1187) die in Toledo werkzaam was. De eerste Arabische school van het christelijke Westen was Salerno die in de twaalfde eeuw een zeer hoge bloei kende. De «*Regimen Salernitanum*», dat zijn de medische schriften, is eeuwenlang toonaangevend geweest en sommige daarin voorkomende raadgevingen zijn heden nog in de volksgeneeskunde te bespeuren.

In het Graafschap Vlaanderen leefde Jehan Yperman, een poorterszoon uit Ieper, die kan beschouwd worden als een pionier op geneeskundig gebied. Deze middeleeuwse wonderarts beheerste niet alleen zijn vak volkomen, doch hij was ook een onafhankelijk man, die aan een nuchtere geest, een voor zijn tijd — de overgang van de 13e naar de 14e eeuw — opmerkelijke zin voor kritiek paarde, welke eigenschappen hem voor een al te slaafse navolging der oude meesters behoedde, waaraan zijn vakgenoten zich nog wel te buiten gingen. Dat hij inderdaad boven deze vakgenoten uitblonk, leert ons de studie van de bewaard gebleven handschriften.

Jehan Yperman is een tijdgenoot van Jacob van Maerlant, Jan Boendale, Thomas Scellinck van Tienen, Ruvsbroeck en andere groten uit onze vroegmiddeleeuwse letterkunde en geschiedenis. Voor de eerste maal schijnt over Yperman gesproken te worden door J. Carolus in de uitgaven van de «*Société de Médecine de Gand*» in 1854. De «*Société d'Histoire de la Ville d'Ypres*»⁽²⁾ bevat een verhandeling van Lafaut, getiteld: «*Jan Yperman, de vader der Heelkunde in Vlaanderen*». Broeckx, Snellaert, J.F. Willems en Van Leersum zijn de bijzonderste auteurs welke de handschriften geïnventariseerd hebben.⁽³⁾

---

(1) Ms. 15624-41 Kon. Bibl. Albert I, Brussel; Hs. 1273 Univ. Bibl. Gent; Ms. Harl. 12207 Tract. var. *Cirurgici Belgici* - Brit. Mus. London; Ms. A.19 S. John's College Library Cambridge.

(2) 1869 — IV. blz. 34.

(3) BROECKX, M.C., *La chirurgie de maître Jehan Yperman*. Ann. Acad. Archéol. Belg., Anvers 1863 - 20.

F.A. SNELLAERT, *Analyse de chirurgie*. Bull. Soc. Méd. Gand. 1863-30.

J.F. WILLEMS, *Bibliotheca Hulthemiana*. T. II - N° 193 - 1832.

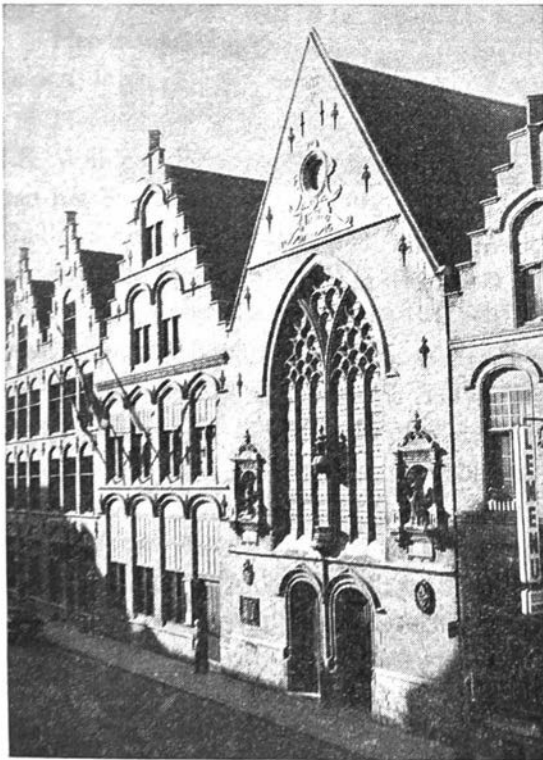
VAN LEERSUM, E.C., *Opuscula Selecta Neerlandicorum de Arte Medica*, Leiden 1912.

De Gentse rechter Gheldoff⁽⁴⁾ en de Antwerpse leraar Diegerick⁽⁵⁾ hebben in de archieven belangrijke stukken ontdekt waaruit blijkt dat Jehan Yperman te Ieper een man van hoog aanzien was en met de dienst van twee gasthuizen werd belast, een op de markt, het O.-L.-Vrouwshospitaal en het andere de stichting Belle. Wij kunnen daaruit afleiden dat Yperman omstreeks 1260 als poorterszoon van Ieper geboren is. Zijn moeder Catherine en zijn zuster, ook een Catherine, deden immers aan een soort verpleging in het gasthuis op de markt: « *Kateline, fille Katline Ypermans, Salaire de l'ospital sur le Marchiet.* »⁽⁵⁾

De vermoedelijke datum is afkomstig uit de archiefstukken van Ieper die spreken over het huwelijk gesloten voor de stadsmagistraat op 15 augustus 1285 en waarvan de getuigen waren Jehan le Sages en Jehan Falais⁽⁸⁾.

In 1297 vermelden de « *comptes des salaires* » onder de rubriek « *comptes avec diverses personnes* » (alle Ieperse stadstukken waren in het Frans opgesteld) « *... a Jehan Yperman quatre payements de cinquante sols parisis* ».

In 1303 of 1304 heeft Jehan Yperman zijn heelkundige studies te Parijs voltooid. Hij vestigt zich niet dadelijk binnen de stad Ieper, maar oefent zijn praktijk uit op het platteland.

Belle Godshuis te Ieper. Huidige toestand. De wederopbouw na de oorlog 14-18 volgde niet trouw het oude situatieplan. Op de plaats van de huidige bidplaats stond vroeger het huis waar Jehan Yperman heeft gewoond. Links naast de ingang de gedenkplaat.

(4) GUISLAIN en SNELLAERT. Discussion sur le lieu de naissance et les travaux de maître Jean Yperman. Soc. de méd. Gand. 1855.

(5) DIEGERICK, Maître Jehan Yperman, le père de la chirurgie flamande. Ann. Soc. Emul. Bruges. 1857-1861, XI. 2e série.

(6) TRICOT-ROYER, La Fédération Médicale à Ypres in le Scalpel 101-27 1948.

Hij betreft een huis aan de Boesingepoort «extra-muros». De verkoper van het pand op de rechteroever van de Ieperlee was een Nicolaas Colle. Het pand behoorde tot het buurschap van de in 1195 opgerichte parochiekerk van O.-L.-Vr. ten Breule. Omstreeks dezelfde tijd wordt Yperman door de Stadsma-gistraat aangesteld als chirurg in het Belle Godshuis. In 1317 wordt zijn wedde op zes pond gebracht en in 1318 na aandringen van het stadsbestuur vestigt hij zich voor goed «intra-muros», dus in de binnenstad in een huis naast het Belle Godshuis in de «Sudstraete».(7)

Gedenkplaat Jehan Yperman op de gevel van het huidige Belle Godshuis te Ieper.

In 1325 waren de Bruggelingen in opstand tegen Lodewijk van Crecy. Yperman vergezelde een klein Iepers leger en was belast met de heelkundige zorgen. Snellaert heeft de veronderstelling naar voren gebracht als zou Yperman als heelkundige de slag der Gulden Sporen meegemaakt hebben. Ik heb dat niet met zekerheid kunnen achterhalen.

De stadsrekeningen van 1329 zijn de laatste die melding maken van Yperman. Die van 1330 en 1331 ontbraken in het stadsarchief toen dit laatste bij de brand in wereldoorlog I werd vernietigd. In 1332 vinden wij, dank zij de werken van Vandepereboom, onder de gewone rubriek : « ... à *maistre Henri le Bril pour warder et guarir les malades de l'ospital del Belle ... 6 livr.* » Zou dit ons soms niet laten vermoeden dat Jehan Yperman rond deze periode overleden was? Wij citeren een passage uit Ypermans werk zelf om het eventuele overlijdensjaar met benadering te kunnen vaststellen; het gaat om een merkwaardige chirurgische operatie van een slokdarmfistel : « *Dit selve geschiet myselve meester lehan Yperman inder stede*

(7) De «Sudstraete» is na de wederopbouw van Ieper na de oorlog 14-18 de huidige Rijselstraat geworden.

van Ypere in 's jaer ons heer daermen schreef 1328 te Yper ane eener jongher beghinen. » (Hs. Brussel). En het Cambridge handschrift staat : « ende wt sine goeder geloefder werken dit troc hi ende maecte in dyetscher talen dewelke dat hi bestont te maken om zijns zelvers zone binnen zijns zelves live ende dat spencion⁽⁸⁾ hadde hi binnen der stede van Yperen in welken dienst dat hi sterf in 't jaer ons Heren MCCC en... ende hi maecte dit werk in dietsche,... ».

Het Gentse handschrift vermeldt « ... Chirurgie van meester Jehan Yperman int 't iaer MCCC ende XXVIII. »

Over de juiste overlijdensdatum zal men blijven redetwisten. De archiefstukken zijn verloren gegaan. De vier handschriften kunnen moeilijk het raadsel oplossen, door het feit van mogelijke transcriptiefouten van de copisten. Wij vermelden volledigheidshalve nog de passus uit het Londense handschrift : « ende wt sijne goeder gheloefder werken tracteerde hij ende maectet in die(t)scher talen een glorieus werk van chirurgien 't welke dat hij bestont te maken om sijns selfs soene binnen sijn selves live. Ende dat spencioen ander binnen der stede van Yperen in welken dienst dat hij sterft. In 'jaer ons heren doe men screef MCCC ende X doe maecte hij dit werc in die(t)sche om die minne van zinen soen... »

Dat Jehan Yperman door zijn stadsgenoten na zijn dood vereerd bleef, blijkt uit het feit, dat men zijn beeltenis had geplaatst in een der nissen die de gevels van de lakenhalle versierde.⁽⁹⁾

Het geschreven werk van Yperman heeft zeker een succes gekend. Als bewijs gelden de vier handschriften waarvan er twee in ons land bewaard zijn.

Het handschrift uit de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel werd door J.F. Willems, Carolus en Van Leersum bestudeerd; het handschrift uit de boekerij van het St. John's College van Cambridge heeft in 1847 Darenberg onderzocht;⁽¹⁰⁾ Gailliard en de Flou, alasook Priebsch en Van Leersum, onderzochten het Londens handschrift. Het handschrift, afkomstig uit de bibliotheekverzameling van F.A. Snellaert en thans eigendom van het patrimonium van de Rijksuniversiteit te Gent, werd door Snellaert, Diegerick, Broeckx en Kluyskens⁽¹¹⁾ geïnventariseerd. Het is de grote verdienste van Prof. Van Leersum met een kritisch oog de vier handschriften te hebben vergeleken en voor een integrale tekstuutgave te hebben gezorgd.

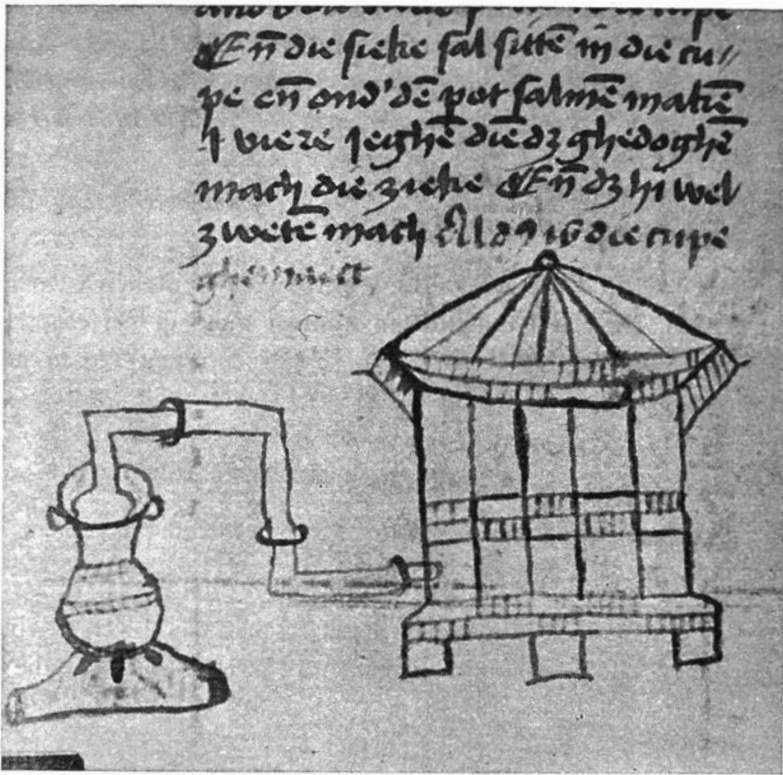
Alles te samen is het niet zo bijster weinig wat we weten over een man wiens leven zovele eeuwen achter ons ligt. Zijn geschriften geven een goed beeld van zijn wetenschappelijke betekenis en zijn in menig opzicht nog vatbaar voor diverse besprekingen. Het Brusselse en Gentse handschrift hebben wij persoonlijk ter hand genomen; dit van London en Cambridge hebben wij aan de hand van een leesfilm nagezien. Het Brussels handschrift bestaat uit twee delen; het eerste deel van folio 54r^o tot folio 75 handelt over algemene geneeskunde en vangt aan in

(8) Pensioen.

(9) A. VANDENPEEREBOOM, Les Halles d'Ypres. Ypriano, deel I (Brugge 1878) blz. 190. Een standbeeld van Yperman bevond zich in een nis aan de noordzijde van de Lakenhalle. Bij de wederopbouw van de hallen na de oorlog 14-18 kwam het beeld er niet meer terug.

(10) Gazette Médicale de Paris du 4 nov. 1848.

(11) Bull. Soc. médéc. Gand 1855 en 1863.

Toestel voor dampbehandeling naar Ypermans eigen conceptie.
 Copyright British Museum, London - Mss. Harl. 1684, f° 169 v°.

volgende terminologie: « *Desen boec spreckt van medecinen* ». Het tweede deel begint op folio 108 en gaat tot folio 147 en handelt over chirurgie. Zijn medecina staat op wetenschappelijk gebied op een veel lager peil dan zijn chirurgia.

In al deze handschriften vinden wij het bewijs dat Yperman een zeer belesen man was en niet weinig auteurs heeft geraadpleegd. Hij citeert er wel een dertigtal « *omme dat hi begeerde dhat hi (zijn zoon) prophiteren soude met sine conste ende met sine leringe ende met leringe vande vele goede meesters en vut vele goede uctoers getrect* ». (Hs. Brus.). Hij kende de werken van Hippokrates en Galenus, de Arabieren Avicenna, Albucasis en Rhazes, de Neo-Latijnse Salernitaners, Archimedeus, Platearus, Ferrarius, Petrocelsus en Rogerius, ook de Salernitaanse navolgers van de Arabische school, Brunus, Hugo Theodorus en vooral Lanfranc. Naast Lanfranc, welke in Ypermans *Cirurgia* de eerste plaats bekleedt, citeert de meester met voorliefde Rogerius. Jehan Yperman toont zich niet als de mindere, hij vergelijkt de ideeën en handelwijzen van de Parijse school met die van andere, toetst ze aan zijn eigen ervaringen en stelt niet zelden betere procédés voor. In de teksten duikt dan plots de geniale chirurg op; hij die wellicht het eerst de tonsillectomie⁽¹²⁾

(12) Uitsnijden — uitpellen der amandelen — uitsnijden lymfknoobbeltjes (Pinkhof: *Gen. Woordenboek*. 1935).

beschrijft en meesterlijk handelt over de schedeltrepanatie en de vaatligatuur⁽¹³⁾ en de torsie van arteriën⁽¹⁴⁾ uitvindt.

Dat hij Ambroise Paré (1510-1590) drie eeuwen voor was leze men in zijn hoofdstuk «*Van bloet te stelpenen in wonden...*»

... Daer bi soe seg ic hu eist dat sake dat eene adere es die ghi niet stremme moght met pulver ende datter toe behoert soe onderstectse met eener naylde

dar in es eenen ghetwinden draet ende ghewast ende dat aldus 3 cante ende die deese nalde stect onde die heinde

van der adren ende cnoeptse wel ende vaste met eenen starke drade ende wacht dat ghi die adere niet ne stect metter naelden.

Ofte hebbet een ysere plat met eenen gaetkin aldus ghemaect in deser vormen ende men sal bernen die

monde van der aderen ende doen crempen sonderlinge.

Ende wacht van den zeenuwen ende van den arteriën soe is men sculdich te broieren soe datter scorsse op si ende maer dan simple aderen, ende weder dien dat die adren ofte die arteriën syn groet, so esmen sculdich te broyerene. Nogtan est vreesse te broyerene want alse dien brant vallet soe werden si weder bloedende. Waar bi die sekerste cuere van bloet te stelpene dats dat men die adere ofte die arterie verbindende daer na alsoe voerseit es in.+. manieren, soe machmen stremmen bloet: Derste es dat men die adere houde soe lange dat bloed versterke ende het becomt in dn mont van den aderen ofte arteriën ende dat men dat let vercou daer de wonde stoet. Dat andere es met pulvere ende met hasen hare ende datter toe behoert alsoet vorseit es. Dat derde es met viere ofte met brant; ofte met medecinen die seer heeten. Dat vierde dat es metten verbindene aderen ofte arterien, ofte onderstekenen ofte verdragen alsoet voerscreven es.⁽¹⁵⁾

Dit lange citaat hebben wij aangehaald om het Franse chauvinisme tegen te spreken, die de uitvinding van de arterietorsie op naam van hun landgenoot Ambroise Paré brengen. Het is dan niet verwonderlijk dat de meeste Duitse en Engelse werken klakkeloos deze fout overnemen en dat het niet kennen van de Ypermanse handschriften het inzicht in deze aangelegenheid nog niet heeft gewijzigd.

Yperman wist dat de hersenen in verband staan met het ruggemerg en dat de zenuwen van de hersenen afhangen; talrijke bloedvaten voeden dit belangrijk deel van het lichaam en hij houdt met dit alles rekening hij het toepassen van aderlatingen. Dit schijnt ons nu een eenvoudige doodgewone zaak, maar voor een tijd

(13) Afbinden van bloedvaten (Pinkhof).

(14) Omdraaien van bloedende slagaders ter bloedstelping (Pinkhof).

(15) De tekeningen zijn naar het handschrift uit Cambridge waar een 30-tal tekeningen in voorkomen.

waarin Yperman leefde en de anatomie in haar kinderschoenen stond en praktisch niet beoefend werd, was dat een hele kunst. Pas eeuwen later kwam Vesalius de geneeskundige anatomie in andere banen leiden.

Yperman was ook overtuigd dat volgens de wisseling der jaargetijden de behandeling van wonden en de aderlating diende aangepast te worden. Deze strekking vinden wij evenwel in bijna alle medische werken uit de middeleeuwen terug en de volksgeneeskundige boekjes van vele eeuwen na Yperman bleven er niet min van gespeend.

Wij moeten hierbij aansluitend doen opmerken dat in de middeleeuwen de leer van de humoraal-pathologie als een dogma was aanvaard. Wij moeten daarvoor teruggrijpen tot Empedocles (495-435 v. Chr.), op wiens naam de uitermate belangrijke leer der vier elementen staat. Met de hulp van de empedocleïsche vier-elementenleer heeft Hippokrates getracht antwoord te geven op de vraag: waaruit ontstaat ziekte? De schoonzoon van Hippokrates — Polybos — heeft de leer van de vier lichaamsvochten, van de vier humores, verkondigd. De vier elementen: vuur, water, aarde en lucht werken in het lichaam als heldere gal (cholera, slijm(phlegma), donkere gal (melacholus) en bloed (haima). Harmonie, d.w.z. gezondheid wordt bereikt, wanneer deze vier sappen op de juiste wijze gemengd zijn. Een teveel van één, een te weinig van het andere sap zou de mens ziek doen worden b.v. het lucht-type onder de mensen, intellectueel ingesteld, is gevoelig aan de luchtwegen. Het universele middel om de verbroken harmonie te herstellen was echter de aderlating. Het tijdstip waarop een aderlating mocht worden ondernomen was van groot belang en de voorgestelde keur luidde, dat het verboden was ader te laten ten tijde van oppositie, d.w.z. op het tijdstip, wanneer het volle maan is. Verder in de namiddag en bij « kwade tekenen ».

De organen die geacht worden onder invloed van de maan te staan, zijn: hersenen, mond, ingewanden, blaas, teelorganen, het linkeroog van de man en het rechteroog van de vrouw, de lever van de vrouw en de hele linker lichaamshelft, benevens de smaak en de vrucht in de zevende maand.

In het Gentse handschrift lezen wij wat betreft hoofdverwondingen het volgende:

22d. ...*Ende alsede mane es wassende of vol dan eist merre vrese te sine gewont int hooft dan alsi wanende es of volmaent. Want alse de mane vol es dan liggen die hessen en met haren liesen vaste gebonden ant been ... Ende ic scrive u vanden tekenen van der manen also si seggen in tekenen vanden*

23a. *wedre dat men heet in latine aries. dan so eist vreselijc te sine gewont int hooft ende dat geduert in elc maenscijn 2 dage ende 1/2 luttel min of luttel meer. Ende aldus so siinre 12 tekenen ende elc teken heeft 12 dagen ende 1/2 luttel min of luttel meer die welke hebben heerscapie optie leden vanden menscen. Ende aldus es de mesce gedeilt in 12 na de jugemente van den meesters van astronomien. entie 12 siin gepareert iegen die 12 tekenen van den firmamente. want dats oec gedeilt in 12 delen ende elc heeft 1 teken ende heeft sinen name bihem. ende so doet oec an den mensce so heeft elc*

siin led ende sine proper stede. Gi selt weten dat aries hevet thoofst ende dansichte die kennebacken ende daer omtrent.

Yperman volgt hier dus duidelijk de conventionele tekens. De astrologie speelde niet alleen een grote rol bij de vakkundig chirurgijns, maar ook de volksgeneeskunde steunde op deze regels, getuige daarvan de menige afbeeldingen van aderlaattmannetjes in volkse boekjes. Het was steeds van groot belang voor iedere ziekte het gunstige ogenblik te kennen om medecijnen in te nemen of een ingreep te laten verrichten. Het profylactische aderlaten en het clisteren was aan deze constellatie sterk verbonden.

Yperman gelooft in de planeten en het wisselen van de seizoenen die de levensverrichtingen van de mens regelen. Wij leiden uit zijn schriften af, hoe elk der twaalf sterrenbeelden in verband worden gebracht met door hem genoemde delen van het menselijk lichaam; hij heeft het over Aries, Ram, die het hoofd regeert; over Taurus, de Stier, de hals; Gemini, de Tweelingen, de armen en handen; Cancer, Kreeft, de borst; Leo, Leeuw, het hart; Virgo, de Maagd, de ingewanden; Libra, de Weegschaal, de lendenen; Scorpius, Schorpioen, de geslachtsdelen; Sagittarius de Schutter, de dijnen; Capricornus, Steenbok, de knieën; Aquarius, Waterman, de schenen; Pisces, de Visser, de voeten.

...Ende taurus heeft die stortte ende dien hals. Ende gemini die armen entie handen. Ende cancer die borst totenmagen. Ende leo de mage die lendenen ende omtrent dat herte. Ende virgo den lichaeme ende dat ingewant. Ende libra die billen entie hoepen. Ende scorpio die menscelijcheit ente eers. Ende sagittarius de dijnen. Ende capricornus de knien. Ende aquarius die been tot toten voeten.. Ende pisces heeft die voeten...

Yperman onderstreept ook dat het volume der hersenen afhankelijk is van de maanfasen. Bij volle maan zijn de hersenen het sterkst opgezet en vullen de hele schedeldoos. Bij afnemende maan neemt de omvang der hersenen af, zodat men de vingers tussen hersenpan en hersenen kan steken. Deze ondervinding van Yperman is gegrondvest op zijn verschillende uitgevoerde trepanaties.

...Ende als de mane wanende es, dan liggen die hesenen ende wanen so dat men soude mogen steken enen vinger tussen den bene enter herder moeder⁽¹⁶⁾ waerbi die hersenen wanen bi der manen ende wassen...

In de 17e eeuw lezen wij een gelijkaardige theorie bij Petrus Pigraeus⁽¹⁷⁾ in kwestie trepanatie in zijn werk *Kort begrip van de Genees- ende Heelkonst* waaruit hiernavolgend citaat :

...maer soo men om een Epilepsiae, ofte een gheweldighe ende uytnemende hoofstpijne trepaneren moeste/soo soude men een bequamen dagh moghen kiesenen/ende dat niet in de volle maen/omdat de hersenen dan voller/ grooter/ ende meer opgezwollen zijn.

(16) Durameter — hardemoeder: de buitenste vezelachtige omhulling van de hersenen. (Pinkhof op. cit.).

(17) Was chirurgijn van de Koning. Zijn boek verscheen bij de uitgeverij: weduwe Theunis Jacobszoon t'Amsterdam in 1661. Wijlen notaris Pien uit Dendermonde was in het bezit van een exemplaar.

Een gelijkaardige leer aangaande de verhoudingen van de maanstand en het menselijk lichaam, vinden wij eveneens in een XIIIe-eeuws handschrift afkomstig uit de St.-Jacobsabdij bij Luik en thans behorende tot het patrimonium van de voormalige Groot-Hertogelijke bibliotheek, thans Staatsbibliotheek van Darmstadt, geklasseerd onder signatuur N 815. Er is ook een vergelijking te maken met de Iatromatische traktaten van de Codices Salernitana III.-98f. 30b en de « de Secretis » lib. V 105-114; maar dat zou ons in het bestek van een artikel te ver brengen.

In het hoofdstuk over de heling van hoofdwonden houdt Yperman rekening met de astrologische « tekenen » of « huizen » en vooral als het gaat om een ingreep te vermijden :

B115 *...een surgijn es sculdech te wetene ten minsten vander manen ende vanden tekenen. ende welc tijt dat si haren loop in elc teken heeft. ende dan dat teken te scuvene van snidende ende van andren werken. om die redene dattie mane ende tekenen senden groete swaerheit dien leden of in die steden ende merret die quetsure ende verswaert. Ende daeromme sijt vorsien in allen dingen radic u. ende merct die tekenen alsoet vorseit es ende elc getoent sine stede ende siin proper led.*

Niet alleen bij ingrepen, maar ook bij de toediening van medicijnen moet er rekening worden gehouden met de astrologische constellatie. De maan kan door een bepaalde stand ten opzichte van de andere hemellichamen ongunstig zijn voor behandeling en daarmee dient de arts rekening te houden, wil hij zijn behandeling met een goed resultaat bekroond zien.

Als men gewont es int hoeft ende therssenbecken...

I plaester int selve genet. entie wiecke si van stoppen. ende 'tplaester oec of van suveren linnen clede. Ende eist inden Winter so net u wiecke in den doder⁽¹⁸⁾ allene. Maer inden linter.⁽¹⁹⁾ ende in den herfst saltu netten⁽²⁰⁾ dijn wiecke int witte ende in den doder tegadere. Ende inden Zomer int witte allene. Ende bezegher also van der heligher crucen messe achter augustus tot sente andriesmessc want dat witte van den eye es cout ende soment meer slaet somen hem meer nemt zijn coutheden ende die doder is heet ghetempert in den 2 graet waeby ic u rade dat ghy den doder te winter neemt. Ende des somers dat witte ende in die 2 ander tiden de doder ende dat witte ghemenghet.

Bij etterende hoofd wonden weet Yperman met benadering het aantal dagen aan te duiden nodig tot uitzuivering en heling :

...dat gie die herssenen moget suveren van haren ettere ende van haren bloede datter opgevallen es. in den zomer binnen 7 dagen in den winter binnen 10 dagen. Welc dat es en laet den gewonden niet te helpene in den zomer langere dan 7 dagen want in den zomere dragen die wonden eer dan te wintere...

(18) Dooier van ei.

(19) Lente.

(20) Weken, indoppen.

In Cap. 17 « *Die leringe van de 4 meesters ende van roelandine ende van vele andre goet meesters* », ondervinden wij duidelijk de invloed van de Salernitaanse school. Een der voornaamste exponenten van deze school was de uit Longobardisch adelsbloed afstammende Rogerius van Palermo (1080) die de auteur is van het boek « *Chirurgia* ». Dit boek werd later door een leerling van Rogerius, zekere Rolando van Parma bijgewekt en bleef vele eeuwen als het belangrijkste studieboek opgang maken. Het werd vooral gebruikt aan de toenmalige Universiteiten van Bologna, Padua en Parijs onder de benaming « *Roelandina* »⁽²¹⁾.

Yperman is in de middeleeuwen de eerste Vlaming die over de vier meesters van Salerno in zijn schriften gewag maakt. Het is hem ook een grote verdienste dat hij in een tijd, dat alle werken in het Latijn waren gesteld, zijn boek en de Salernitaanse geleerdheid in het Diets, de taal van Van Maerlant, onder zijn volk bracht.

Volgens de Reg. Sanitas Salernitanum - Cap. Venaesectio⁽²²⁾ zijn de maanden september - april en mei het best geschikte ogenblik om een aderlating te verrichten, dit omdat in deze maanden de maan een groter baan omschrijft. Niet alleen bij Yperman, maar gedurende gans de middeleeuwen tot in de 17e en 18e eeuw gold deze regel in alle genees- en volksgeneeskundige schriften.

Bij Hippokrates lezen wij dat bij zware contusie in het hoofd, bij hersenbeschadiging of bij schedelbreuk een aderlating aangewezen is. Yperman past ook aderlating bij hoofdwonden onder volgende voorwaarden toe :

...Ende of die wonde niet vele bloedt entie siecke sweringe heeft int hooft. So moeten bloet laten in die hooftadre. of die gewonde en si te cranc of te jonc of te out. ende dus so wijst hi van allen wonden die niet vele en bloeden in wat lede dates. so salmen bloet laten in die adren die heerscapie hebben op dat led...

Petrus Pigræus⁽²³⁾ raadt eveneens het aderlaten bij hoofdwonden aan, en vooral wanneer het om bloedrijke personen gaat :

...Ende soo het van nooden is/ sal men men hem bloet laten uyt de hooft-ader/ insonderheyt soo het vol lichaem is.

Cap.26 uit de Ypermanse schriften geeft ons een beeld hoe hij verwondingen behandelde, hij deed immers dienst als militair arts bij de toenmalige twisten der steden onderling en deed aldus op dit gebied zeker heel wat ervaring op. Wij citeren :

Dits van spasmus dats die crampe ende dit es vrese den gewonden.

bij verwondingen met stokken, zwaarden of andere snijdende voorwerpen :

...Ende bloet hi min dan hi bedart so moeten bloet laten ter adren. of hine ware te flæu.ende dat in die adren die dlet rumen of ydelen datter ge-

(21) Het British Museum te London bezit een rijk geïllustreerd exemplaar. In de Bibliotheca Casanatense te Rome, bewaart men een Rogerius Codex onder sigel N° 1342.

(22) K. SUDHOFF, « Salerno » Essays in the History of Medecine, trans. F. H. Garrison. New-York 1926.

(23) Op. cit.

wontes. Ende eist int hoofd. so doeten laten in die hoofdadre an die selve zide van den hoofde daer hi gewont es. Ende eist in 1 been so doeten laten in die nederste adre van den arme an die selve zide der hi gewont es. Ende es hi gewont in den lichaeme of in die scoudren. of in den rugge. so doeten laten in den arm an die selve side in die melte adere⁽²⁴⁾ opdat hi gewont es van den navele opwert. Ende es hi gewont van den navele nederwert. so doeten laten indie nederste adre vanden drien die es in den rechten arm ende dije nedeste adere dats die levere adere ende in den slincken arm die milte adre. Ende als hi gewont es met stocken of dies gelike. so moet men meer lopen ter gebrokender stede. ende dan so soudens si keren weder ter stede die geijdelte ware metten bloet latene...

Bij Hippokrates stellen wij vast dat hij als krampstillend middel de aderlating voorschrijft; Esklepiades (157-128 v. Chr.) bracht immers met de Griekse geneeskunst, het aderlaten in zwang te Rome; de school van de Methodiekers bleven voorstanders van het aderlaten en dit vooral bij krampen, pijnen en verwondingen allerlei. Over Galenus en de Salernitaanse school kwam deze therapie in onze gewesten sterk in gebruik. Het rituele aderlaten op bepaalde tijdstippen in de kloostergemeenschappen droeg er eveneens veel toe bij tot het volksgebruik van deze bewerking. Het is ook begrijpelijk dat Yperman als een leerling van Lanfranc, zoon van zijn tijd en zeer belezen, dit voorbeeld volgde.

Nu gaen wi ter curen also die meesters wisen van surgyen, genomen uten boeckē van medecynen dat goet es bloet laten in alle die spasmen, ende meest in die die comt van vercoultheidc, ende daerna in dandre 3.

Yperman is een eerlijk en rechtschapen man. Hij steekt het niet onder het matje dat hij zijn meeste therapeutische scholing en wat hij neerschrijft, gehaald heeft uit de boeken van zijn wijze voorgangers. Hij zinspeelt hier vooral op de uitdrijving van de schadelijke vochten en de «*evacuatio humorum*» naar Galenus XVIIB. 481; XVI, 105.

Het is hier wel van belang ook te wijzen op een historisch belangrijk feit, dat de Indische geneeskunst, hoewel de juiste data moeilijk te achterhalen zijn, wellicht tussen 900 v. tot 800 n. Chr., als grondidee voorop stelde een humoraalpathologie die wij in de werken van Susruta over aderlaten aantreffen.⁽²⁵⁾

Cap. 27. *Van Scorfheide van de hoofde bi de rade van den 4 meesters.*

Hier combineert Yperman een medikamenteuse therapie aan een aderlaatingreep :

Esdie scorftheit van bloede dewelke u es geleert kennen. so digereert die materie met oxisacum⁽²⁶⁾ nemende nuchtens 3 lepel vol met 5 lepel warmes waters geminct tegader. ende dit drinct nuchtens ende navens. ende doeten bloet laten ter middelster adren van den arme...

(24) Aldus in het Brussels Hs. In het Cambridge Hs. lezen wij: «*ter adere van mediana*»: in dit van Gent: «*myddel adere*».

(25) ACKERKNECHT, E.H., *Therapie von der Primitiven bis zum 20 Jahrhundert*. Stuttgart 1970.

(26) Braakmiddel.

Na een driedaagse behandeling met geneesmiddelen is het dan wel aangewezen:

Ende dies andere dages moeten bloet laten in die middeladre

Cap. 3 spreekt over : *Vanderminster optalmen entie cure der iegen.*

Wanneer bij oogkwalen voortspruitende uit een verkoudheid, de toen meest gangbare medecijnen als daar zijn : wijn, rosenbladeren, camille en venkel, niet baten, dan doet men best een aderlating te laten verrichten op de hoofdader.

...Ende en hulpt hem dit niet so doetse bloet laten ter hoofadren. ende ydeltse van haren humooren die dat doen...

De humoraalpathologie bleef steeds de meest gangbare theorie en zo lezen wij ook bij Petrus Pigraeus⁽²⁷⁾ bij ophthalmia :

Het lichaem wel ghepurgeert zijnde van sijn excrementen/ soo sal men hem bloet laten uyt de hoofd-adren aen de zijde des gebrecks/ op de quantiteyt sal den Medicijn Chirurgyn letten na sijn voorsochtigheyt/ die oordelen moet/...

Men sal oock (soo 't van nooden is) de aderen van 't voor-hoofd ofte van de slapen openen/ om de ghebreckelycke partye te ontlasten.

Het ware onvolledig moesten wij hier duidelijkshalve niet vermelden dat eeuwen lang een strijd heeft gewoed tussen twee strekkingen in de aderlaat ingreep. De enen waren voorstander van een lating aan dezelfde zijde van de kwaal, de anderen opteerden voor de aderlating aan de tegenovergestelde kant. Bij het tractaat van Yperman over de oogkwalen bemerken wij dat hij voorstander is van de lating aan de zijde, waar de kwaal zich bevindt :

Cap. 4 ...*Vander ander optalmen die starcker es.*

Die sweringe 1 deel gesmiedt moeten bloet laten ter hoofadren in den arm in die selve zide alst es in 1 oge allene. mer alst es in beiden ogen so nemt te meer bloets. es hi ionc. Mer es hi out te min./ Ende es hi ionc moeten venteusen tusschen den scouderen ende dat alse de materie es van bloede. dat gi mooget kennen bi der groter rootheiden.

Hippokrates geeft in zijn werken ook dringend de raad van een aderlating uit te voeren bij Iritis⁽²⁸⁾, Keratitis⁽²⁹⁾ en bij bloedrijkheid (Plethora).

Pergens in « La médecine de Rhiwallon » zegt het volgende over de behandeling van oogkwalen in de 13e en 14e eeuw :

« ...saigner au mois de février le pouce de la main gauche; faites (du sang) une confiture et une potion qui rendra vos yeux sains. »⁽³⁰⁾

Dat de ventousen of brandglazen een lang gebruik kenden, vele eeuwen na Yperman, vernemen wij uit getuigenissen van recente oorsprong, n.l. apotheker Vandewiele uit Gent kende ervan nog het gebruik in de jaren 1936 en Dr. Evrard

(27) Op. cit. blz. 122.

(28) Ontsteking - vorming van etter in de voorste oogkamer.

(29) Ontsteking van hoornvlies en allerhande ontstekingen (Pinkhof).

(30) PERGENS, Contributions à l'ophtalmologie et à la médecine anglaise au XIIIe et XIVe scles. (in Janus T. V - 1900).

in de naoorlogse periode van 1940-1945, toen de penicilline niet in gebruik was, deelt mede dat hij als stagiair op de dienst van Prof. Regniers in de Bijloke te Gent nog het gebruik van ventousen kende.⁽³¹⁾

En wat Yperman ons nog weet voor te houden lezen wij in hiernavolgend stukje:

Cap. 13 *Dits van doeken of nagele in latine ungula⁽³²⁾ ende van smetten. Het es nuttelijc alle ziecheiden van ogen, dat men pugiere die bernde⁽³³⁾ humoren, ende so eist oec bloet laten. Ende dat hem die siecke wachte van alre scarper spicen, want alle ziecheiden comen van verberrenden bloede, ende dat maken die scarpe spicen.*

Yperman heeft het hier over purgantia en diët; bij Petrus Hispanus, Brunus Longoburgensis, Arnold van Villanova, meesters welke Yperman de schriften ervan wellicht gelezen heeft, raden eveneens een diëtkuur bij oogkwalen aan.⁽³⁴⁾

Cap. 18. *Van lopende ogen ende waeraf tranen comen entie cure daer tegen.*

Ende en helpt dit niet. so nemt ene hantdwale⁽³⁵⁾ ende wintse omtrent die kele. ende dwincer⁽³⁶⁾ dien als entie kele mede so vaste. dat die adren die siin int vorhoofd ende in den slaep heffen ende verblijken. Ende dan so hebt 1 naelde daer in si 1 starc gewast ziden draet (zie tekening op. cit.) ende stect die naelde onder die huut vander adren ende haelt die naelde ute op dander zide. Dus so stect beide dadren die siin ondren slaep elc 2 werf so dat tuscen elc 2 steken spacie blive van 1 vingere breed. Ende also bestect dadre die es in de middel vanden vorhoofde ende laet in elke stede steken dien draet so lanc dat giere niet moget vercnopen die adren alse gi wilt. Ende dan snijdt dadren dwers ontwee met enen scerse ende laetse bloeden also vele als gi wilt. Ende dan verbint die adren metten draden dierre onder siin laten hangen als ic u voleert hebbe...

Wanneer iemand een blauw oog werd geslagen — de zeden toen waren nogal ruw, — dan waren de blauwe ogen dikwijls het voorwerp van een verzorging voor de chirurgijn of barbier, Yperman zegt dienaangaande volgende :

...alse enen mensce geslagen siin blauwe ogen so es goet dat hi bloet late ter hoofdadren an die zelve zide...

Het was de bedoeling de zwelling ingevolge een inwendige bloedstorting te evacueren.

Bij verzweringen, hardnekkige zweren in het aangezicht, invretende kanker in het gelaat, « *Dit es van nolimetangere int ansijn of aan de lippen...* », daar ook neemt Yperman voor toevlucht tot een aderlating :

(31)) Maandelijks mededclingsblad v. Kon. Bond Oostvl. Volkskundigen. Nr. 4 en 5, 6e jg. 1971.

(32) Vroegere benaming voor *pterygium tenue*, vleugelvlies, driehoekig vlies van bindweefsel van vaten voorzien dat zich aan de voorzijde van de ogen vormt, met de basis naar de ooghoek. - P. unguulum (Lat. der nagels). cfr. Pinkhof. op.cit.

(33) Branden - schroeien - branderig.

(34) ACKERKNECHT. op.cit.

(35) Handdoek.

(36) Omwinden.

...Ende den andren dach daerna salmen laten die levere adre. want werdat quade humoren siin haer beginsel comt emmer vander leveren gegeneert. ende daerna salmen laten die hoofadren. ende dan comt men ten plaestren.

Het zou verwonderlijk zijn moest er ook bij neuskwalen met zweren in dit orgaan ook geen aderlating toegepast worden, luister maar :

Ende haer cure es bloetlaten ter hoofadren...

Bij neusbloeding werd eveneens nog een flinke bloedaf tapping gedaan, immers volgens de opvatting was dat neusbloeden een soort ventiel om het toxische bloed te verwijderen en men zou daarbij om het genezingsproces te bespoedigen dus maar een beetje behulpzaam zijn. Heden nog hoort men ten lande bij de volksmens nog zeggen dat eens uit de neus bloeden zeer gezond is. Lange tijd waren haemorrhoidale bloedingen ook aldus beschouwd. Yperman zegt over de neusbloeding het volgende :

Ende eist dat dbloet te guls es ende comet uten rechten nesegate so doeten bloet ter hoofadren in den rechten arm. Mer comet uten luchtren (« slincken » in het Cambridge Hs.) nesegate. so late die hoofadre in den luchtren arm...

Bij de vrouwen, indien het neusbloeden zijn oorzaak mocht hebben bij de toestand van de baarmoeder, is Ypermans raad de volgende :

...Ende comet vander vrouwenmoeder...dan sal men bloet laten aan de voet... dade men die vouwe laten in die adre onder tancluwen binnen voets...

In het hoofdstuk over mondkwalen, vooral bij verzwering en als die komt van « ...heten humoren » dan « ...doe men bloet laten onder die tonge in die 2 blauwe adren... » en verder is de behandeling mondspoelingen. Wanneer de tong mocht zwellen, « ...mogedi genesen met bloetlatene ter hoofadren... » en dit is ook het geval bij tongverzwering. Wanneer er nu tanden zijn zonder caries en toch zweren, is een bloedlating aan de hoofdader weerom het probate middel, maar ook de twee aders onder de tong dienen eveneens ook aangeroerd te worden :

...dan so doet den zieke bloet laten in die hoofadre. Ende dies ander dages inde 2 blauwe adren onder die tonge. of en ware dat hi hem niet en plage te bloetlatene. of hine ware te jonc ofte cranc...

Wij stellen dus vast dat Yperman niet terugdeinsde voor een flinke bloedaf tapping, eeuwen na hem was dat nog de gangbare zaak bij de chirurgijns en barbiers; Sydenham (1689) en Bouillaud waren daarin zeker wel de onovertreffbaren.

In het hoofdstuk van Ypermans « Cyrurgie » dat handelt over « Vander Squinanciën », ⁽³⁷⁾ bij gezwollen tussen longpijp en keelholte en welke mede het zwelgen verhindert, geeft Yperman de raad ook een bloedlating te verrichten :

Doet en ierst laten in die hoofadre van den arme an welke zide dat het es die ziecheit ten meesten. of oec in beiden armen. dit es men sculdech te doene tote die zieke gaet in onmacht. Ende dies ander dags in die 2 blauwe adren die hem verbliken onder die tonge. Ende dit doet of die zieke starc gnouch es...

(37) Cynanche - Keelontstekingen - Angina. (Pinkhof)

En wat nu « bij *Laserie van ghenooten* », melaatsheid, lepra? Wij veronderstellen dat Yperman hiermede bedoelt « syphilis » of geslachtsziekte, daar ook is de adelating niet weg te denken :

Item ten vierden daghen selmen weder laten in den lever adre ende des ander daghes in de hooftdre ende laten van den bloede hute nae den craft van den mensce ende tallen iij daghen sulldi stoven⁽³⁸⁾ ende ghevene hem opiaten⁽³⁹⁾ vorseit ende doetene laten alsoe iij maenden lanc...

Niet allen behandelend, maar ook prophylactisch was Yperman voorstander van het aderlaten, in : « *Van den tresoer omme te verhoudene laserie* » worden allerlei raadgevingen van hygiënische aard aanbevolen met daarbij « ... *Ende men sal hem doen laten achter den vierden dach...* »

Het zou een tekortkoming zijn, moest men in het werk van Yperman ook niet de behandeling van de fistel aantreffen. Maar eerst een kleine anekdote. Robert, Hertog van Normandië, zoon van Willem de Veroveraar, die met Godfried van Bouillon, Jerusalem had ingenomen, kreeg moeilijkheden met een koninklijke fistel⁽⁴⁰⁾. Op heenreis naar Engeland ging hij eerst naar Salerno om er de artsen te raadplegen die de roem hadden een goed recept te bezitten tegen fistels en welke ook de kwade humeuren, oorzaak van de fistel, met aderlatingen wisten te behandelen. Yperman die veel geput heeft uit de Salernitaanse school, laat ook het besmette bloed gretig vloeien :

Ende eist dat deze fistule comt van bloede ende dat te vele bloets es in den mensce soe selmen dat bloet ydelen ter adren die welke adren selmen nemen die beste mach suveren dat siecke ledt...

Vanaf de primitieve oudheid tot bij de aanvang van de 19e eeuw, zelfs nog in het eerste kwart van die eeuw, was de aderlating de meest toegepaste ingreep. Dat Jehan Yperman ook deze behandeling als een hoofdbrok in zijn boek behandelt, is dus evident. In de 17e eeuw scheen men nog bloeddorstiger te zijn dan ten tijde van Yperman. De Parijse deken van de medische fakulteit, Guy Patin (1601-1672) bloost niet te beweren dat hij een zevenjarige knaap lijdend aan pleuritis in veertien dagen tijds dertienmaal de ader heeft geopend, zijn eigen zoon voor tuberculose twintigmaal, zichzelf voor kiespijn tweemaal en voor galblaasklachten zich zesmaal een aderlating toediende. Zijn collega, de lijfarts Cousinot deed op zijn vader en schoonvader, beide lijdend aan rheuma, niet minder dan vierenzestig aderlatingen in een verloop van acht maand. Lodewijk XIII werd niet min den zevenenveertigmaal adergelaten op één jaar, en tweehonderd en twaalf klistees of darmspoelingen toegediend; voeg daarbij nog dat zijn lijfarts hem ook nog tweehonderdvijftienmaal doen purgeren heeft.⁽⁴¹⁾ Hoe ongelooflijk het ook moge schijnen, in 1800 getuigt een overlijdensakte uit Dublin dat

(38) Baden. De badhuizen noemde men badstoveren.

(39) In 't algemeen verdovend pijnstillend middel. Men gebruikte er verschillende en zij werkten verschillend naargelang de leeftijd. Men sprak van *o.infans*; *o.juvenis* en *o.senex*.

(40) Fistel, (heelk.) kanaalvormige zweer; Fr. fistule.

(41) FRANKLIN, A., Variétés chirurgicales (La vie privée d'autrefois) Paris 1894.

een jonge dame in de laatste tien jaar van haar leven niet min dan vijfhonderd aderlatingen heeft ondergaan.⁽⁴²⁾

Moet het ons dan verwonderen dat de Weense hoogleraar Nothnagel tot zijn studenten zegde: « Das Blut ist ein kostbarer Saft, davon kann man nie genug haben, geschweige denn zuviel ». Louis en zovele andere geneesheren waarschuwden ten jare 1830, en dit aan de hand van statistische gegevens, voor de nadelige gevolgen van het aderlaten.⁽⁴³⁾ In de periode 1860-1910 maakte men de hevigste strijd mee om aan het aderlaten een einde te stellen. De vorderingen van de geneeskunde hadden zo een vlugge sprong genomen, en over alle domeinen van het vak was men zo goed ingewijd geworden, dat aderlaten praktisch als een afgeschreven behandeling kon worden beschouwd.

Aan de hand van de geciteerde teksten uit voorgenoemde handschriften menen we te mogen besluiten dat Jehan Yperman als wetenschappelijk vorser en als praktisch man wel van zijn tijd is geweest; we aarzelen niet zulks te schrijven. Hij was een geesteskind van de tijd die hem was voorafgegaan omdat hij Hippokrates, Galenus, Myrepsus Avicenna, Rhazes, Albucasis, Serapion en andere grootheden had gelezen. Nochtans behoorde hij ook tot zijn eigen tijd omdat hij Macer, Rogerius, Rolandus, Brunus, Theodorik en Lanfranc heeft gekend en als Vlaming van een roemrijke pleïade deel uitmaakte. Yperman past ook in het kader van de toekomst omdat verscheidene van zijn bewerkingen tot in onze tijd hebben stand gehouden — hoe absurd het ook moge klinken —, zijn methode om bloedvloed tot stilstand te brengen ligt aan de basis van wat men nu in meer geperfectioneerde methode uitvoert. Alleen voor laatstgenoemde verdienste moet de naam Yperman zijn weerklink houden in de geschiedenis van de geneeskunst. Jehan Yperman was drie eeuwen Ambroise Paré (1510-1590) voor, die door het Franse chauvinisme als uitvinder van de « ligature des artères » was gehouden en hetzelfde geldt ook voor wat betreft de « torsie van de arteriën », welke verkeerdelijk op de naam van Amussat van Parijs terecht kwam in 1825. Dat grootmeesters in de « historia medicinae » als Th. Meyer - Steineg en K. Sudhoff in de recente 5de druk van hun « Illustrierte Geschichte der Medizin » (1965) de naam Yperman niet vermelden in hun boek, is naar ons oordeel niet meer wetenschappelijk te verantwoorden.

Wij hopen, dat weldra te Ieper, het door de eerste wereldoorlog verdwenen beeld van Yperman, opnieuw zal oprijzen uit het verleden als het symbool van onze culturele en nationale grootheid en hulde aan deze Ieperse poorterszoon.

A.G. HOMBLE, G.C.S.J.

BIBLIOGRAFIE

Naast de werken in voetnoot vermeld, citeren we nog :

ASCHNER, Bernard, Lehrbuch der Konstitutions Therapie, Stuttgart, 1953.

BARTSCH, Die Altdeutschen Handschriften der Univ. Bibl., Heidelberg 1887.

BAUER, K.J., Geschichte der Aderlässe. Munchen, 1870.

(42) ACKERKNECHT, op. cit.

(43) LOUIS, Recherches sur les effets de la saignée. Paris 1835.

- BROECKX, C.. Analyse de l'ouvrage de M. Diegerick. in Ann. Soc. médecine, Anvers, 1860.
- DELATTRE, Léon, Essai sur l'histoire de la Saignée. Thèse Paris. Mayenne, 1886.
- GWILT. E. : Geschichte der Chirurgie. 3 Bd. Berlin 1898.
- LAFAUT : Jan Yperman — vader der heekunde in Vlaanderen. in Soc. d'Hist. de la ville d'Ypres. IV - 1869.
- VAN LEERSUM. E.C., Meester Jan Yperman, Vlaamsch Chirurg uit de 14e eeuw. Nederl. Tijdschr. v. Geneeskunde 1912, Nr. 20.
- VAN LEERSUM, E.C., Est ce en 1310 que Jan Yperman est mort? Extrait de Janus; Haarlem. 1909.
- VAN LEERSUM, E.C., De Cyurgie van Meester Jan Yperman naar de Handschriften van Brussel, Cambridge, Gent en Londen. Leiden 1912.
- VAN LEERSUM, E.C., Note concernant l'année de la mort de Jan Yperman. Extrait de Janus. Leyden. 1914 — E.J. Bril..
- DE METS, A. : Jehan Yperman - La Chirurgie. Livre I et II. Paris 1936.
- VANDENPEEREBOOM, Alfons : Les Halles d'Ypres in Ypriana, deel I. Brugge, 1878.
- PIGRÆUS, Petrus : Kort Begrip van de Genees- ende Heelkonste. bij Weduwe Theunis Jacobszoon t'Amsterdam Anno 1661.
- PINKHOF, H. : Vertalend en verklarend Woordenboek van uitheemsche geneeskundige Termen. Haarlem 1935.
- PRIEBSCH : Deutsche Handschriften im England, Erlangen, 1896.
- WARDROP, J. : On Bloodletting. London. 1835.
- DE WACHTER, De la chirurgie de maître Jehan Yperman. in Ann. Soc. Médec. Anvers, 1863.

RESUME

Nous avons encore une fois voulu attirer l'attention sur l'œuvre et la figure que représente Jehan Yperman, père de la chirurgie flamande du 13e siècle, et qui a eu une grande influence sur le développement médical de son pays.

Les quatre manuscrits qui nous restent de lui, et qui ont été heureusement épargnés par les vicissitudes des temps, sont une source inestimable pour tous ceux qui s'intéressent à l'histoire de la médecine.

La figure de Jehan Yperman n'as pas encore rencontré l'estime qui lui revient cependant de droit. Son contemporain Jacques van Maerlant, et bien longtemps après lui Jean Palfijn, inventeur d'un forceps, ont tous les deux leur monument qui perpétue leur mémoire auprès du peuple. La ville d'Ypres est encore redevable d'un tel geste envers son illustre fils afin de lui rendre un hommage plus que mérité.

Les manuscrits d'Yperman, entreposés à la Bibliothèque Royale de Belgique à Bruxelles, à l'Université de Gand, au St. John's College à Cambridge et au British Museum à Londres, contiennent assez d'étoffe pour traiter de divers sujets de l'histoire médicale.

A coté d'un croquis biographique servant d'introduction, nous avons surtout essayé dans cette étude de hanter la phlebotomie ou la saignée. Jehan Yperman était en ce qui concerne cet aspect de la médecine en avance 3 siècles sur Ambroise Paré - (1510-1590) - qui est à notre avis considéré à tort comme l'inventeur de la « ligature des artères », et cela peut être dit aussi de la « torsion des artères » qui est erronément attribué à Amussat de Paris en 1825.

Que les grands-maîtres de la « historia medicinae » comme Th. Meyer-Steinig et K. Sudoff, dans la récente 5e édition de leurs « Illustrierte Geschichte der Medezin » (1965) n'ont pas encore découvert Jehan Yperman, et lui ont donné la place qui lui revient dans leur œuvre, nous semble scientifiquement injustifié.

De tentoonstelling "Iconografie van het oude Sint-Elisabethbegijnhof te Gent"

(29 december 1971 - 31 januari 1972)

Op 28 december 1971 werd de in de titel vermelde tentoonstelling plechtig geopend in de stemmig versierde kapel van het museum in tegenwoordigheid van een schare uitgelezen genodigden, geleid door de Heer Dr. A. Wyffels, directeur van de Dienst voor Culturele Zaken van de stad Gent.

De tentoonstelling werd gezamenlijk door de Kon. Bond van Oostvlaamse Volkskundigen met zijn Beheercommissie voor het Gentse Museum voor Volkskunde en de « Vrienden van het Oud-Begijnhof » te Gent georganiseerd. De voorzitter van de Beheercommissie, de Hr. G. WEZE en de voorzitter van de Vrienden van het Oud-Begijnhof, de Hr. Edmond BOONEN, spraken elk een kort welkomstwoord uit, waarin ze de nadruk legden op de activiteit van volksontwikkeling en van heemschut van hun respectieve organisaties.

De ondergetekende lichtte als conservator van het Museum de opzet en de betekenis toe van deze bescheiden tentoonstelling.

« Een museum heeft zijn eigen patrimonium, dat permanent tentoongesteld is in de eigen beschikbare ruimten. Weliswaar trachten wij het tentoongestelde geleidelijk te vernieuwen of aan te passen om aan de belangstellende personen, die opnieuw een bezoek brengen aan het museum, telkens iets nieuws te bieden. Maar dat is toch niet voldoende. Een museum moet op regelmatige tijdstippen van zich laten horen door een of andere gelukkige gebeurtenis of manifestatie, om aldus de belangstelling op peil te houden of liever nog te doen aangroeien. Een uitgelezen middel daartoe is het geregeld organiseren van tijdelijke tentoonstellingen. Het is in dat licht dat wij nu omstreeks de jaarwisseling in het Museum voor Volkskunde zo'n tentoonstelling hebben georganiseerd met de medewerking van verscheidene personen en instellingen.

De Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen betuigt zijn grote dank aan de personen en instellingen, die hebben bijgedragen tot de totstandkoming van de tentoonstelling door het lenen van voorwerpen, documenten of materieel. We vermelden met vreugde :

- De Heer Edmond Boonen, Erevoorzitter van de Kon. Bond Oostvlaamse Volkskundigen en voorzitter van de Vrienden van het Oud-Begijnhof, Gent;
- de Heer A. Bressers, lid van de Vrienden O.B. Gent;
- het Centrum voor Kunstambachten te Gent;
- de Heer G. Hebbelynck, voorzitter Heemkundige Kring Gent;

- het Museum voor Volkskunde te Gent;
- het Schoolmuseum te Gent;
- het Sint-Elisabethbegijnhof te St.-Amandsberg;
- het Stadsarchief te Gent;
- Mevr. Lic. C. Van de Kerkhove-Vandenbussche, Gent;
- de Heer G. Weze, voorzitter van de Bcheercommissie voor het Museum voor Volkskunde, Gent.

Als onderwerp voor de tentoonstelling in onze nieuwe ruimte voor tijdelijke exposities werd een stadsgedeelte gekozen, dat sedert de late middeleeuwen een grote rol heeft gespeeld in het Gentse stadsleven en heeft meegewerkt tot de vorming van een eigen Gentse stadsvolkskunde. De begijnen in hun begijnhoven hebben steeds een grote taak gehad in het religieuze, sociale en caritatieve leven van een stedelijke gemeenschap. Elkeen die zich heeft beziggehouden met het verleden van de Gentse begijnhoven, weet welke tribulaties ze zowat honderd jaar geleden hebben meegemaakt, inzonderheid het oude Groot-Begijnhof St.-Elisabeth. De Heer J. DE CAVELE, stadsarchivaris, heeft dit beknopt beschreven in de catalogus, waarvoor we hem van harte dank zeggen.

Aan de hand van allerlei iconografische dokumenten wordt voor de bezoekers een beeld geschetst van het uitzicht vroeger maar ook nu, van dit merkwaardige oude begijnhof, dat meen ik door de vreemde bezoekers aan Gent te weinig bekend is. Ik vestig speciaal uw aandacht op een reeks van ruim 100 foto's die in 1965 werden opgenomen door ons medelid de Hr. Van Damme en die een mooi

Cliché : Vrienden van het Oud-Begijnhof.

beeld geven van de huidige toestand, die nog heel wat schilderachtigs te genieten biedt.

Het minder bekend zijn van het Oude Begijnhof is aan « De Vrienden van het Oud-Begijnhof » reeds vele jaren duidelijk geworden en niet genoeg kan de werking van die vereniging met het oog op de instandhouding en de restauratie van de gebouwen uit het begijnhof worden geprezen. Een deel van de tentoonstelling is dan ook gewijd aan de activiteit van de vereniging, samen organisator van deze tentoonstelling. Speciaal te vermelden valt de organisatie van vijf eigen tentoonstellingen en het jaarlijks uitsturen van een mooie nieuwjaarswens met prenten in verband met het begijnhof. Bewijsstukken vindt u alweer in onze tentoonstelling en graag drukken wij het cliché af van de nieuwjaarswens 1972 van die vereniging. Het is een afdruk van een litho « *de Beellaert del.* » naar een « *Vue de Gand : Eglise du Grand Béguinage* » gepubliceerd door Tessaro. beide berustend in het Stadsarchief te Gent (atlas Goetghebuer) (zie foto p. 20).

Naast het tentoonstellen van iconografische documenten hebben we ook getracht het begijnenleven van weleer en van nu even voor de bezoekers op te roepen door enkele etsen, tekeningen en foto's die dat leven uitbeelden, en enkele voorwerpen, die aan dat leven herinneren, tentoon te stellen. Zo tonen we een eikenhouten begijnenkast (2,10 × 0,87), waarvan de deuren versierd zijn met de monogrammen IHS, MARIA, ANNA en IOSEP. De kast is gevuld met diverse gebruiksvoorwerpen en snuisterijen zoals sierborden, melkkannetjes, « cornets », een soepterrien, een tinnen soepketeltje, een tinnen schotel St.-Antonius, wijwater vaatjes, enz. Op de schoorsteen prijkt een gipsen beeld van de H. Elisabeth (50 cm hoog), omringd door twee begijnensteedsels. Dat zijn sierboompjes in gekleurd glimmend papier, herkomstig uit het Groot Begijnhof te St.-Amandsberg, maar behorend tot het eigen patrimonium van het Museum.

Tenslotte signaleer ik nog een voorbeeld van begijnevlijt. In strowerk werd « Geloofd zij Jezus Christus », omrankt met versieringen, uitgebeeld, alles op een achtergrond van zwart fluweel en ingelijst (82 × 67 cm).

Ik meen dat deze tentoonstelling op haar tijd komt. Alweer zullen enkele gebouwen uit het St.-Elisabethbegijnhof van eigenaar of bewoners veranderen, wat onvermijdelijk veranderingen en aanpassingen zal meebrengen. Hier ligt een unieke kans om het stedelijk patrimonium te verfraaien en de toeristische aantrekkingskracht van Gent te vergroten. Ik heb vertrouwen in de bevoegde instanties om daartoe bij te dragen in de mate van het mogelijke.

Een laatste woord wil ik hier richten tot de personen die hebben meegewerkt aan het inrichten van deze tentoonstelling. Het zijn de getrouwe helpers van het museum de heren Smits, De Graeve, Speleers, Spileers en Gustaaf de Puydt. Zonder hun grote toewijding zou een vlot verloop onmogelijk zijn. Hiervoor verdienen ze de grote dank van de Bond van Oostvlaamse Volkskundigen en zijn Beheerscommissie voor het Museum. »

Foto : G. Weze

Over de tentoonstelling heeft ondergetekende een catalogus samengesteld bestaande uit een Ten Geleide van de Hr. G. WEZE, een historische situering van het Sint-Elisabethbegijnhof door Lic. J. DECAVELE, stadsarchivaris, en een beknopte beschrijving van de tentoongestelde voorwerpen en documenten. De catalogus, bestaande uit 10 bladzijden quarto gevat in een gedrukte kaft kan men verkrijgen op het Museum voor Volkskunde, Kraanlei 63, Gent (prijs : 30 F). Op de kaft is een foto afgedrukt van een Gents volkstype, genaamd « Smetse », dat met zijn hondekar rondtrok als opkoper van schavelingen uit houtzagerijen en die hij afleverde bij bakkers en haringrokers. Op de bovenstaande foto ziet men hem rijden in het oude begijnhof.

R. HAESERYN

Oude Gentse hoekjes

Klein Turkije

Als men de kuip van Gent, dus de oude stad, bewandelt treft men niet alleen een groot aantal oude gevels aan, maar ook de brede kring van markten, die de ruggegraat van dit oude stadsgedeelte vormen. Want als we vertrekken van de schilderachtige St.-Veerleplaats, waarschijnlijk het oudste centrum aangezien aldaar de Grafelijke Burcht en de St.-Veerlekerk reeds in de 10e eeuw oprezen, komen we langs de Geldmunt bijna onmiddellijk op de Groentenmarkt, de vroegere vismarkt, met de reusachtige vleeshalle, binnenin als een omgekeerd schip. Deze paalt aan de Hooiaard waar er niet alleen hooi en stro, in de romaanse bergplaats aldaar, werd opgestapeld maar ook verhandeld. Hier is men een stap verwijderd van de Koornmarkt, bijna even oud, aangezien we daar de St.-Niklaaskerk (eerste bouw 12e eeuw) aantreffen, toegewijd aan de patroon der marskramers, en de romaanse korenzolder der Borluuts, die dateert uit het begin der 13e eeuw. Nevens St.-Niklaas, langs Klein Turkije om, komen we dan op de Gouden Leeuwplaats met het schilderachtig huis De Fonteyne, dat paalt aan de Poeljemarkt, waar pluimvee, konijnen en vellen werden verkocht en vanwaar we overstappen naar de Botermarkt vóór het statige stadhuis. Dan hoeven we maar een paar middelsteegjes door te wandelen : de Zaadsteeg en de Serpentsteeg om aan te landen op de Vrijdagmarkt waar vooral ellegoederen werden verhandeld. Dit uitgestrekt plein, 1 ha groot waar de ambachten elkaar bloedig bestreden, paalt aan de Westzijde aan de Oude Markt rond St.-Jacobs. Daarna, langs de Zuivelsteeg, rechtover de prachtige « Hel » komen we op de Kraanlei, waar uien en aardappelen werden verkocht en stappen we terug het St.-Veerleplein op, vanwaar we vertrokken. Deze korte wandeling, amper 1 kilometer lang, is versierd door een groot aantal oude gebouwen en gevels van de schoonste tijdperken der Vlaamse bouwkunst.

We moeten echter vaststellen, dat nog merkwaardige huisgevels onder een dikke laag plaaster en verf verdoken liggen en letterlijk wenen om aan het licht te komen. Hopen we, dat in de nabije toekomst verdere restauraties het licht zullen zien en er nog zal gestreefd worden naar het opknappen van merkwaardige huisgevels op zulke wijze dat de stad Gent nog mooiere ensembles zal kunnen vertonen, die aan vele beroemde kunststeden de loef kunnen afsteken.

In de kring van marktplaatsen zoëven beschreven, die bijna alle parkeerpleinen geworden zijn, speelt Klein Turkije een belangrijke rol, aangezien ze de oude markten ten oosten van St.-Niklaas verbindt met de westelijke. Het is een voor de hoge Middeleeuwen brede straat (15 m) van ongeveer 100 m lengte, zo breed zelfs, dat de vraag oprijst, of ze zelf niet als markt heeft gediend.

De oorsprong der benaming dient even onder het oog genomen. Er zijn verschillende hypothesen. Volgens de meest gangbare, de vaagste, zou deze naam afkomstig zijn van een oud uithangbord, dat daar ergens bengelde of gebeiteld

Klein Turkije en Sint-Niklaaskerk

stond op een oude gevel. Waar het eigenlijk gelegen was, weet men niet bepaald; dit heeft ook geen biezonder belang, want deze oplossing verplaatst enkel de moeilijkheid. Waarom zou inderdaad dit huismerk hier aangebracht geworden zijn? Zou er dan wellicht een reden daarvoor hebben bestaan? Een tweede, maar volkse verklaring, afkomstig van een oude almanak beweert: « Turkije » zou eigenlijk een vervorming zijn van « Ter keien » plaats geplaveid met keien of hobbelige straatstenen. Waren dan de andere straten en stegen niet gevloerd? Waarschijnlijk niet. En waarom nu zo speciaal deze straat? Omdat daar sinds onheuglijke tijden wagens ongehinderd laadden en ontladden, in een soort van veilige haven. Hoe aantrekkelijk deze uitleg ook moge zijn, blijkt zij toch onbevredigend daar wij nergens anders in de oude stad een « Groot Turkije » of iets dergelijks aantreffen. Overigens zweemt deze verklaring naar wat men « volksetymologie » noemt, dat is het omvormen van onduidelijk geworden termen in andere, gelijkkluidende, die beter begrepen worden, maar onjuist zijn. Maar er is een derde hypothese. Zo even trok ik de aandacht op de abnormale breedte van de straat, die ondenkbaar is voor een doorgang, ongewijzigd sedert de 13e eeuw. Hoe we dit kunnen vaststellen? Aan de zuidzijde vinden we namelijk de oude St.-Niklaaskerk, waarvan het grootste gedeelte opklimt tot de eerste helft der 12e eeuw en aan de noordzijde staan twee romaanse huizen: het Kruideniershuis en de gevel van het onlangs zichtbaar geworden hoekhuis, beide uit de eerste helft der 13e eeuw. Het laatste is een merkwaardig en enig voorbeeld van een laat-romaanse gevel in onze stad.

Onnodig te zeggen dat dit Kruideniershuis, dat een mortier als huismerk draagt, het gildehuis is der kooplieden van kruiden of specerijen, zodat de Franse vertaling

niet moet luiden « la maison des épiciers » maar « la maison des marchands d'épices ». Van waar kwamen nu deze kruiden? Natuurlijk uit het Oosten, over Genua of Venetië. Wie waren de oorspronkelijke verkopers? Oosterlingen of sedert de kruistochten zg. Turken, want het volk scheerde natuurlijk al de donkerhuidige vreemdelingen over dezelfde kam. En dat er in ons midden Oosterlingen werden aangetroffen, wordt bewezen door de getulbande personages zichtbaar op de schilderijen der Van Eycks, Robert Campin en anderen. Trouwens werd er in 1447 in de kloostertuin der abdij van St.-Pieters een poorter van Jerusalem begraven, die van het Heilig Land, te zamen met 50 landgenoten, door keizer Frederik, Hertog van Oostenrijk, naar Vlaanderen in gevangenschap gevoerd werd. Is het nu vermetel te besluiten, dat de plaats waar Oosterlingen of zogezegde Turken hun specerijen verkochten (zie Kruideniershuis), klein Turkije genoemd werd? Inderdaad, sedert men alhier wijn gebruikte, werd deze zeer dikwijls gekruid met specerijen, die ook veelvuldig tot het bereiden van vleesgerechten. stoverij, enz. aangewend werden.

Het hierboven reeds aangehaalde Kruideniershuis dient gerangschikt onder de interessantste gebouwen der Gentse burgerlijke architectuur. Niet alleen omdat hier de wereldberoemde Duitse schilder Albrecht Dürer in 1521 luisterrijk ontvangen werd door zijn Gentse confraters — wat een feest! — niet alleen omdat het er zo voornaam uitziet, maar vooral om zijn onduidelijke bouwtrant. Op het eerste gezicht schijnt het een vroeg-gotisch « steen » te zijn met de bekende waterlijsten op driehoekige doorsnede, de hoge gotsiche lichten en de vijf zoldervensters met trapgeveltje, die duiden op het einde der 14e of begin 15e eeuw. Maar hoe dan uitgelegd, dat het gebruikte bouw materiaal bestaat uit zware blokken Doornikse steen, wat toch bepaald romaans zou zijn? En waarom vinden we dan rechts op de benedenverdieping een toegemuurde gewelfde deuropening, die amper ogivaal schijnt? Een eerste besluit kunnen we wel uit die gestopte ingang trekken en namelijk dat het huis verbouwd werd. Maar kijk! De gevel van het rechtse buurhuis werd een paar jaar geleden, bevrijd van alle pleister en verf en schoon gekapt. En wat is er te voorschijn gekomen? Niet alleen een merkwaardige romaanse gevel, (wanneer wordt hij hersteld?) met uitgelengde vensters, gesteund door een middenkolonet, maar ook een identieke symmetrische deuropening, eveneens toegemuurd. Op alle gebied is deze voormalige ingang de evenknie van de deur, die we in het Kruideniershuis aantreffen, alleen is hij zuiver half rond en dus volbloed romaans, als de rest van de gevel. Dit leidt ons tot het besluit dat het enigszins ogivale van de eerste links een toeval is en beide gebouwen van dezelfde tijd moeten zijn, dus eerste helft der 13e eeuw. Als we nu verder beide gevels vergelijken, dan zien we dat de linkse rijk is en behoort tot een voornaam patriciërshuis, terwijl de rechtse, ons verbouwd Kruideniershuis, heel streng blijft en geen overblijfselen van oorspronkelijke vensters vertoont. Deze waren blijkbaar klein en werden verwerkt in de bestaande lichten. Het besluit ligt voor de hand, het Kruideniershuis zou oorspronkelijk een zolder of stapelhuis geweest zijn, behorende tot het aanpalende patriciërshuis en verbouwd in de gotische periode met toevoeging van de vijf zolder-

vensters, op het einde der 14e, begin 15e eeuw. Toen het gebouw dan gerestaureerd werd rond 1900 heeft men natuurlijk de laatste gedaante behouden. Als staving hiervan dient vermeld, dat de onlangs opengestelde gewelfde kelderverdieping, de vroegere benedenverdieping duidelijke romaanse vouten (dus niet ogivaal) vertoont.

De geschiedenis van een burgershuis, kan inderdaad even belangwekkend zijn als die van een kerk of klooster.

Nevens het Kruideniershuis treffen we de statige en aristocratische Rode Hoed aan, met zijn vier verdiepingen; een indrukwekkende verschijning. De neergedrukte cordonlijst boven de ingang, het aantal verdiepingen en het gebruikte materiaal, baksteen en witte zandsteen, duiden op het einde der 15e eeuw.

Zoals hoger gezegd is, werd Klein Turkije vroeger gebruikt als pleisterplaats voor voertuigen en de aanwezigheid der voerlieden, beevaarders der steenwegen, bracht daar ook een geur van avonturen die nog werd aangedikt door de schilderachtige naam der herbergen voor hen bestemd, zoals (vroeger het Gouden Hoofd, de Rode Poort), de Beiaard, de Gouden Sleutel en eindelijk de Platte Beurs, die zulke sierlijk gesmede muurankers bezit.

Hoe aantrekkelijk was het niet daar vóór 1914 als schooljongen tussen bakken en balen rond te snuffelen, je kon nooit weten wat daar te vinden was, de opschriften te ontcijferen op de dikbuikige huifwagens en de waakzaamheid te verschalken der ruige, zwarte, bemodderde waakhonden, die onder de wagens in een hangende bak, de reis hadden meegemaakt en een nijdig oog in het zeil hielden.

En welk een sensatie, wanneer de uitgespannen paarden in de omringende kelderstallen, langs een hellende afloop, ter ruste werden gebracht. De oude vossen deden dit zeer gedwee met wat uitglijden en gestamp van hoefijzers, maar pas op als het jonge schimmels waren! Met een zak over de kop, moesten ze binnen geloodst worden, dank zij vleiwoorden eerst en daarna met krachtige vloeken en kernachtige scheldwoorden, vooral als ze begonnen te « smijten ».

Hoe guitig stonden we ook de dikke boerinnen te bespieden die moeilijk door de nauwe deur der oude diligenties geraakten, te meer daar zij, met zoveel bezorgdheid, hun grote botermanden beschermden, die heel de rit op hun schoot hadden getroond, en waarmee ze naar de Botermarkt moesten, Ik hoor ze nog klabetteren met schelle karnemelkstemmen en zie ze nog voortwaggelen, als klokken, met hun lange dikke japonnen en daarboven hun rood aangezicht, bekroond door de traditionele muts met zwarte bellekens. Soms bleven ze even wijdbeens stilstaan boven een riool, men hoorde een ruisen, en dan gingen ze ontlast en ongestoord verder. Wie kan hen dat nadoen?

Nu parkeren daar wel eens enkele veelkleurige autobussen en vrachtauto's. De stallingen in de kelders zijn verdwenen en een paar binnenkoeren werden garages. En waar zijn de boterboerinnen? Tijden veranderen... maar wat niet veranderd is, zijn de oude huisjes die tegen de St.-Niklaaskerk aangehurkt zitten, in de 18e eeuw gebouwd op het oude kerkhof. Zij zijn zo dicht met de kerk vergroeid, dat de orgeltonen verwarren met de amusementsmuziek van de radio en ik stel mij voor

dat, wanneer daar Gentse hutsepot wordt gegeten er wel een geurtje van wierook aanzit. In een van die huisjes hamerde vroeger een schoenmaker vlijtig door en de nieuw vermaakte laarzen stonden, zolen opwaarts, mooi uitgestald, als gerookte pladijzen. Nu gonzen daar de machines van de sleutelmaker.

Een ander is een antkwariaat, volgepropt met een schat van oude boeken, prenten en medailles, in een wondere atmosfeer. Daar kan men heerlijk grasduinen, en als men uit nieuwsgierigheid naar de verdieping wenst te gaan, dan kunt ge de trap in een kast zoeken en naar boven klauteren als naar een kajuit. Dan is het van « pas op voor de balk » en « hier bukken », en in de muur van de slaapkamer, kunt ge het maaswerk voelen van het ingebouwd kerkvenster. Wie zou hier niet willen slapen en dromen van de wonderbare visvangst? Maar het genoeglijkst is het bij de oude Vlaamse schouw, beneden. Daar staan een paar oude eiken zetels, hard gekneed door de boekenliefhebbers. Als ge van de vrienden zijt, kunt ge daar uw pijp aansteken, in een oude bijbel bladeren en praten van het oude Gent, het oud Gentse bier, de oude folkloristische feesten zoals het Zomerlief, over oude gerechten zoals stoverij, waterzooi en geroosterde paling opgediend in de Vledermuis of in de « Groene Boomgaard ». Men kan er praten hoe het er vroeger toeging op 't Zieklien of op d'Heirnisse of in 't klein Turkije...

Dr. M. DERUELLE

Volkstypen uit Brakel

Af en toe verneemt u koddige anekdoten en vrolijke verhaaltjes van en over personen, die men als « figuren en/of typen » bestempelt. Ons doel bestaat erin die per lokaliteit te verzamelen.

Weerspiegelt een type ergens een ontwrichte beschaving? Kent hij in zijn dagelijks bestaan slechts eenzaamheid? Geldt hij als de voorloper die drie soorten vrije tijd zelfstandig bepaalt? De dagelijkse, de wekelijkse, de jaarlijkse? Ieder eigenaardig persoon vertolkt een zin of onzin in de maatschappij. Laten we daarop letten.

I. — PATAT NELLE EN KAT GENDARM

Mijn grootvader heeft me dikwijls over hem verteld. Zijn echte naam was Emiel De Schrijver en hij was afkomstig uit Everbeek, van het gehucht « De Priem ». Hij was getrouwd met Fiene, een weduwe uit Geraardsbergen. Men noemde hem « Patat », omdat hij aardappelen of patatten verkocht... Dat klinkt natuurlijk. Nelle was de naam van zijn moeder. Patat Nelle en zijn vrouw leefden op een eigenaardige wijze. Hij beschikte voor zijn aardappelkommerce over een grote ezel, Juul genoemd, en over een « ressortkarre »⁽¹⁾ die met brokken en stukken aaneenhing.

---

(1) ressort : veer van een voertuig.

Zijn ezel stamde uit het Engelse leger. In de winter was het beest zo mager als een graat, want zijn baas kocht liever jenever voor zichzelf dan eten voor zijn trekdier. In de zomer herleefde Juul, want dan vond hij langs barm en kant eten in overvloed.

Dat drietal woonde te Zarlardinge aan het Beewierbos, we schrijven «woonde» bij manier van spreken, want ze betrokken een armtierig huizeke, waar een schutsel van niemendal bestond tussen de slaapkamer van ons koppel en de stal van Juul.

Grootvader vertelde veel over de armoede en de dronkenschap van Patat Nelle, maar meest intrigeerde me de verklaring van «kat gendarm». Patat Nelle dronk soms meer dan zijn uithoudingsvermogen kon verdragen. Zijn vrouw was dan vreselijk kwaad, maar duldde niet, dat een andere persoon zich met hun interne problemen bemoeide. Op een keer had Patat fruit getrokken, liep licht dronken met een lange ladder over straat en vond het heel gewoon dat hij met het plotse zwaaien van zijn ladder een gendarm die er toevallig langs kwam, van zijn fiets deed tuimelen. De vertegenwoordiger van de rijkswacht was gekrenkt, zette zijn fiets aan de kant en kwam dreigend naar Patat toe. Fiene beschouwde zijn houding als een belediging voor haar man en vloog als een Engels haantje naar de man van de wet, met de kreet :

— Pas de peur pour quatre gendarmes!

Sindsdien was ze «kat gendarm» gedoopt. Ze had bij Walen in de streek van Vloesberg flarden Waals geleerd en wilde aan de man van de wet bewijzen, dat ze zich niet alleen met hand en tand, maar ook in 't Frans zou verdedigen, in de waan, dat dergelijke taal meer zou inslaan of doorslaan.

Patat Nelle had een bijzondere eigenschap : hij kon het geluid van bijna alle vogels nabootsen. Hij trok 's morgens vroeg met de kar en fruit en Juul naar de markt in Gent, hoorde de vogels fluiten en bezat de gave ze fijnzinnig te beluisteren en na te bootsen. Hij leende er zich alleen toe, wanneer men hem genoeg betaalde, liefst met zuivere jenever.

Zijn vrouw was een echte sloor, iemand met een slavenziel soms. Patat Nelle maakte altijd ruzie met mijn grootvader. Mijn opa verdedigde Franco in Spanje, en Patat was partijganger van de Spaanse revolutionairen en vloekte vaak gelijk een ketter om zijn woede te luchten. Als hij 's avonds bij grootvader aankwam, hing er in de herfst en de winter een petroleumlamp aan de wagen te branden. Negen maal op tien draaide Patat de wiel in en Fiene was dan verplicht de wacht te houden bij het getrek. Ze volbracht zwijgend haar taak zonder een woord tegen te pruttelen.

In het begin van de oorlog in 1941 ging het niet te schitterend met Patat en Kat en Juul. Ze werden oud en op een keer kon Juul niet meer op van zijn strobied. Zijn baas verloor niet veel tijd of geduld en besloot een slager te vragen om Juul naar de ezelhemel te zenden. Patat en Kat zouden vlees kunnen eten zoveel ze lustten, hetgeen nooit in hun leven gebeurd was. De vleeschouwer zou het dier doden voor een paar kilogram vlees, want dat was kostbaar in die periode. Een gebuur zou intussen voor een ongewenste en ongewone onderbreking zorgen. De slager was

pas in het armtierig huizeke, of een buur telefoneerde naar de Duitse Kommandatur, dat ze in dat huis een Engelse ezel aan het slachten waren. Dergelijke klacht kwam onbegrijpelijk voor in het huis van de Duitse post. Een half uur nadien stonden er twee Duitse soldaten aan de deur. Het was immers verboden dieren te slachten voor eigen gebruik. De twee vreemdelingen zagen daar welk raar vlees ze in de kuip hadden met Patat Nelle en Kat Gendarm en vertrokken zonder verslag.

Mijn grootvader hield heel veel van het koppel, omdat ze nooit klaagden, over het weer, het duur leven en tegenslag. Ze waren tevreden met een « klare ». God schiep de dag en hier of daar schiep een hoerin een bord soep voor Patat Nele en zijn sloor en daarmee waren ze tevreden. Aan alles komt een einde, ook aan zulk een leven. Patat lag op een keer dood in zijn bed en de zusters hebben Kat Gendarm opgenomen in een klooster te Everbeek en de laatste jaren van haar leven zijn nog de schoonste en gelukkigste geweest.

II. — TUUR MANDE.

Tuur Mandé is een speciaal figuur, geboren in Brakel en gestorven in Parike, doodgevallen naast zijn steekkarreke op de Molenberg. Zijn lijk lag in het gemeentehuis te Parike en geen ziel kwam er naar kijken of het opeisen. Ja, hij moest toch begraven worden en daar ontstond ruzie tussen het gemeentebestuur van Brakel en Parike : wie moest er hem begraven?

Tuur Mandé had gene « domiciel ». Hij woonde op meer dan één plaats, maar hij voelde zich nergens gehecht of verknocht. De pastoor van Parike heeft de zaak opgelost door zijn goed hart te tonen. Hij heeft een lof opgedragen op een achternoon, met als enige belangstellende bij de kist de grafdelver. Zo is Tuur Mandé bijna op zijn eentje van de wereld geraakt.

Tuur was handelaar in oud ijzer en voddemarchand. Hoe leven die mensen? Die zijn de hele dag op de dool, van 's morgens tot 's avonds laat. Hij voerde het ijzer met zijn steekkarreke naar Ronse bij een « grossist ». Zijn kar kende de ontwikkeling van de tijd. Na 1920 had hij ze vervaardigd met twee hoge dunne wielen. Omstreeks de jaren dertig kwamen er twee fietswielen bij van pas.

Als 't paste, was Tuur Mandé ook boomsnoeier. Hij was lenig als een kat en in zijn jeugd jaren was hij een haantje vooruit om de prijzen op de « klimstake » weg te kapen. De staak was een hoge paal, waar boven aan de top allerlei prijzen aan de krans bengelden : een peperkoek, een handdoek, een wittink,⁽²⁾ een borstel, een paar kloefen, een stuk vlees. De vader van Tuur was een drinkebroer eerste klas, zodat de jongen weinig of geen vlees kon eten. Wanneer op een kermiswijk, bij voorbeeld op de Jager een mastklimming op het programma stond, was Tuur er als de kippen bij om te zien of er een geringeld vlees, d.i. spek met ringen of strepen van mager vlees in, bij hing. De bruine zeep aan de mast deerde Tuur niet. Hij klom met de koord aan zijn voeten omhoog en aan de top van de mast at hij

(2) witting of wittink, gezouten en gedroogde vis die gelegenheidskramers op kermissen verkochten.

eerst een stuk van het geringeld op, om zijn honger te stillen en droeg al het ander gerief naar zijn moeder.

Tuur had een schuurke boven op de berg te Parike, waar hij het oud ijzer verzamelde. Als hij aan de voet van de berg kwam, geraakte hij moeilijk verder. Hij legde de helft van de lading langs de weg, duwde zijn kar boven, loste daar de eerste helft en keerde weer naar beneden om de andere helft boven te sjuwen.

Tuur hielp de boeren in moeilijke gevallen, om de wacht te houden bij een zeug die moest viggene, om de kersen te trekken en dies meer. Hij hield nochtans van grappen.

Boer Lange Wies vroeg Tuur om kersen te trekken en zei :

— Als ge op de « kezelare » zit, moet ge schuifelen. Hij bedoelde, dat zijn gast mocht kersen trekken, maar ze niet mocht opeten.

— Baas, k'n kannekik niet schuiflen, replikeerde Mande, want mijne mond zit vol kezzen daarboven.

Op de kermis aan de Marollen (een wijk van Brakel) nam hij deel aan de « puienrijngje ». Dat was een koers met kikvorsen. Elk moest een levende puid op een kruiwagen plaatsen en naar een aangewezen plaats rijden. Wie het eerst met de levende puid aan het doel arriveerde won. Maar dat dier vond gewoonlijk geen behagen in dat vervoer en sprong van de kruiwagen. De deelnemer diende het gauw te vangen en weer op zijn voertuig te plaatsen.

Tuur Mande stond bij de deelnemers aan het vertrekpunt en de puid op zijne kortwagen verroerde niet. Iedereen was een beetje verstomd, omdat hij dat beest getemd of betoverd had. Maar bij het vertrek had hij de puid met een duimspijker of punaise aan het hout vastgemaakt en zo was hij op zijn duizend gemakken de eerste aan de streep en vóór dat iemand het in de gaten had, had hij de punaise verwijderd en hij was gewonnen.

Op een keer was hij bij de notaris, een schilder en een dichter, aan het verven en op het onverwachts viel Tuur van de ladder in de zeppe, de gracht langs de straat. Daar kwamen enkele vrouwen toegelopen en een van hen zei :

— Haal hem een glas water.

Tuur trok zijn ogen open en zuchtte :

— Van hoe hoog moeten we wel vallen om een druppel te kunnen krijgen?

Tuur Mande leefde buiten de grenzen van een gezin en van een gemeente. Hij was een landlopersnatuur die niet veel eisen aan het leven stelde, gauw tevreden was en nooit reklameerde. Vijanden kende hij niet en wie kan dat verklaren in het leven? Hij heeft vele mensen geholpen en was tevreden met wat eten en drinken. Dat volstond. Hij heeft niet geleefd om de anderen te helpen. Dat is te veel gezegd. Maar hij heeft nooit iemand een stro in de weg gelegd. En dat is ook al een verdienste in het leven. Tuur noemde zichzelf een « eenzaat », een filosoof, die op zijn manier zocht naar de zin van het leven. Hij nam geen vrede met de alledaagse kringloop. « *Het geluk vliegt. Sommigen kunnen het tijdelijk een keer vangen. Maar niemand kan het houden* », was een van zijn diepzinnige beschouwingen.

(vervolgt)

Humoristische verwerking van de B.T.W.

De B.T.W. (belasting over de toegevoegde waarde) van toepassing sedert 1 januari 1971, is één jaar oud. Ze vervangt o.m. de omzetbelasting en vele met het zegel gelijkgestelde taksen en heffingen. Daarenboven is ze rechtstreeks en onmiddellijk invorderbaar.

In feite is er niets nieuws onder de zon. Tot vorige eeuw werden de belastingen op de goederen eveneens rechtstreeks en onmiddellijk geheven en dan nog wel aan de stadspoorten. Dienden destijds de oktrooirechten om de stadskas te vullen, de B.T.W. financiert thans de staatskas.

De bevolking heeft het oktrooi nooit met een goed oog aangezien. Men vond het tergend voor het eenvoudigste voorwerp, een brood bijvoorbeeld, waarmee men door de stadspoort moest komen, een recht te moeten betalen. Thans, alhoewel er binnen kort geen stadspoorten, of beter gezegd geen staatsgrenzen meer zullen zijn, staan we voor hetzelfde geval.

Door het Koninklijk Besluit van 19-7-1860 trad de afschaffing van de oktrooirechten te Gent in werking op 21-7-1860 en dit om middernacht⁽¹⁾ De afschaffing werd door de hele bevolking beschouwd als de meest democratische maatregel die de regering kon nemen.

Is de B.T.W. die opgedrongen werd door de internationale economische omstandigheden, thans te beschouwen als ondemocratisch? Wat er van zij, ze werd door de massa met geen goed oog onthaald, want een algemene prijsverhoging was er aan verbonden.

In de mens ontstaat er door alle tijden en in alle omstandigheden lach- en spotlust. Zo heeft in verband met de B.T.W. de kunstenaar humoristische prenten gecreëerd, heeft de volksfantasie in haar vindingrijkheid moppen uitgedacht en met de beginletters een reeks humoristische uitdrukkingen samengesteld. Het lachen is de mens eigen. Een vleugje humor verleidt ontegensprekelijk de grote meerderheid van de toehoorders en kan een zaak heel wat aanvaardbaar of lichter maken. Niet enkel glimlacht, lacht of schatert de mens het uit, maar vooral blijft iets in zijn geheugen hangen.

Een karnaval biedt steeds de mogelijkheid om bepaalde personen, zaken of toestanden te hekelen. Een klaar voorbeeld daarvan vinden we in een publikatie te Brugge. De « Groot Brugse Karnavalagenda »⁽²⁾ werd geïllustreerd met een

(1) Archief Stad Gent, reeks C, reg. 46 :

Séances du Collège des Bourgeois et Echevins de la Ville de Gand du 21-1-1860 au 16-2-1861, n° 155, Séance du 20-7-1860, p. 83v :

Le Collège, arrête une affiche informant ses administrés, qu'en vertu de l'Arrêté Royal du 19 de ce mois, la Loi portant Abolition des Octrois Communaux sera mise en vigueur le 21, et que partant la perception de ces droits cessera aujourd'hui vendredi, à minuit.

(2) Groot Brugse Karnavalagenda, Jubileumuitgave van de Eerste Brugse Karnavalvereniging DE TOTETREKKERSGARDE 1961-1972, 't Jaer van de Gulden Toten — Coemdruk, Aartrijke, z.i. (1971), 112 p.

B.T.W.

van fabrikant

via handelaar

op de konsument

Cliché = Eerste Brugse Karnavalvereniging
DE TOTETREKKERSGARDE, Brugge.

spitsvondige tekening die duidelijk en met de gepaste humor aantoont hoe de prijsverhogingsregen uit de B.T.W.-wolk in totaliteit op de verbruiker terecht komt.

Het is een prettige illustratie bij de kommentaar die de mensen onmiddellijk geven bij een nieuw stelsel of een nieuwe instelling.

Moppen schijnen eerder schaars te zijn. Wij noteerden slechts een in verband met een bedelaar die zijn stielteje op straat uitoefent en dan nog wel met twee petten, één in iedere hand. Een heer die voorbijkomt vraagt wat dit betekent.

— Wel, antwoordt de bedelaar, de tweede pet is voor mijn B.T.W.⁽³⁾

De volkse humoristische samenstellingen in verband met de B.T.W. kunnen we in drie categorieën indelen :

- a) zij die rechtstreeks met de prijsverhoging verband houden;
- b) zij die een logisch gevolg van de invoering ervan zijn;
- c) zij die samengesteld zijn enkel en alleen door de lust om met de beginletters iets uit te drukken dat aanleiding tot lachen geeft.

Uitdrukkingen rechtstreeks in verband met de prijsverhoging.

Op het einde van december 1970 kocht te Kortrijk iemand frites met toebehoren en vroeg de prijs. De verkoopster zegde « 15 frank met B.T.W. », waarop de koper antwoordde « Ja, ja, de Beste Tijd is Weg ».⁽⁴⁾

Sommige handelsondernemingen⁽⁵⁾ hebben rond de jaarwisseling een rondschrijven aan huis gestuurd met de aanmaning « Koop nu nog tegen de oude prijzen », zoniet zult U na 31 december 1970 « Bittere Tranen Wenen », ook « Beginnen Te Wenen ».

Nog in verband met de prijsverhoging hoorde men « Belastingbetaler Te Wapen », « Bandieten Tegen Weerlozen », « de Belgen Tijdig Wurgen » en « Burgers Tijdig Wurgen »⁽⁶⁾

Uitdrukkingen als gevolg van de invoering.

De B.T.W. zou het voordeel hebben de werkloosheid gedeeltelijk op te lossen. Inderdaad voor het innen en het controleren zouden er bij de Staat « Bedienden Te Weinig » zijn en wat de belastingplichtigen aangaat zouden er « Boekhouders Te Weinig » te vinden zijn.

Niet enkel voorspelde men een tekort aan werkkrachten, ook te Brussel voor de controle met de computers zouden er « Bureaus Te Weinig » beschikbaar zijn⁽⁷⁾.

(3) Verteld door M. Burton, Ledeberg. Is in andere verteltrant verschenen in het Gents Advertentieblad, 17-2-1972.

(4) Meegedeeld door Lic. St. Top (Herent).

(5) O.a. door FPA, Gent en Ledeberg.

(6) Meegedeeld door Lic. M. Daem (Sint-Amansberg).

(7) Meegedeeld door Lic. R. van der Linden (Zottegem).

Uitdrukkingen niet in verband met de prijsverhoging of invoering.

Kort na de afkondiging van het in werking treden van de B.T.W. werd de vraag gesteld « Weet U wat de B.T.W. ons brengt? ». Wel dat zal zijn « Brood, Taarten en Wafels », ook « Bier, Tabak en Wijven »⁽⁸⁾.

De volkstoneelschrijver Romain De Coninck liet zich voor de titel van zijn politieospel « Bij Tante Wanne » inspireren door de beginletters van de B.T.W. Het stuk, een triller in een proloog en een bedrijf verdeeld door twee pauzes, heeft echter geen betrekking op de B.T.W.⁽⁹⁾.

Tot slot een ondeugend gezegde bij het zien van een lieve poes die opvallend slank van lichaamsbouw is. « Ze heeft B.T.W. » of meer verduidelijkt « Ze heeft Borsten Te Weinig »⁽¹⁰⁾

Op dit ogenblik is de volledige opbrengst 1971 van de B.T.W. in de staatskas, hetzij gunstig of ongunstig, nog niet bekend. De subtiele dosering van voorgaande uitdrukkingen zal het resultaat van een « Best Te Wachten » aan de aandacht van de massa niet ontgaan.

M. BROECKHOVE

ZOEKEN EN ZANTEN

GENT. — Weersvoorspelling met de "zandman".

Enkele tientallen jaren geleden ventte een zandman met zand nog in de straten van Gent. Daarbij skandeerde hij steeds : « zand, zand, schoon wit zand ». Men vertelde dat wanneer hij, na een dag rondrijden, niet genoeg verkocht had, zijn vrouw grimmig was en hem bekeef. Nadat hij voorbij was gereden, lachte men spottend « 't zal regenen, de wolken hangen liege » (laag). Zijn broek was namelijk « slonsig » lager gaan hangen, door het vele marsjeren.

P. Vlieghe

---

(8) Meegedeeld door Mevr. Buytaert (Gent).

(9) 1e vertoning te Gent op zaterdag 27-11-1971.

(10) Gehoord op de bus te Gent.

NOG IETS OVER HET LIEDJE VAN VERA PAZ

Het artikel over het Vera Paz-liedje van ons medelid, de heer H. Rieux⁽¹⁾, zal zeker bij menig lezer een goed onthaal gevonden hebben.

Het is een feit dat bij de behandeling van om het even welk onderwerp men dat onderwerp uit ten minste twee oogpunten kan beschouwen.

Uiteraard heeft de auteur van bovengemeld artikel vooral zijn aandacht aan het folkloristisch (lees fantastisch) aspekt van het geval besteed: de volksetymologische betekenis van de naam Vera Paz (ne verra pas), het smoesje van de verraderlijke valluiken, de naam gegeven aan een beluik gelegen aan de Sassevaartstraat.

Het is ook geredelijk aan te nemen dat S. minder belang gehecht heeft aan het historisch aspekt van het probleem en waar hij het wel deed, nagelaten heeft de realiteit van de verdichting te scheiden. In een paar regels weze het mij veroorloofd op dat historisch aspekt nader in te gaan.

Inderdaad betekenden de jaren '40 van de vorige eeuw een ellendige tijd voor het proletariaat, doch dat die slechte tijd de aanleiding geweest is van een pest-epidemie zal wel een bewering zijn die op een misverstand berust. Immers sedert de 17de eeuw is er in Europa van die ziekte geen sprake meer geweest. Gelukkig maar. Wel kende ons werelddeel, met inbegrip van België, in de loop van de 19de eeuw verschillende choleraëpidemieën, o.a. die welke in 1866 Gent teisterde en maar liefst 2769 slachtoffers maakte.

Een groep geografen (welke?) zou van oordeel zijn dat Vera Paz een streek is in Zuid- of Noord-Amerika gelegen. Helaas, dat geografisch gebied ligt goed en wel in Centraal-Amerika. Tevens zou de plaats niet duidelijk te situeren zijn omdat de schrijfwijze « Vera Pas » nergens terug te vinden is in een atlas! Eerst dit nog: elk der twee gedeelten van de naam vinden we terug in Vera (stad in Spanje), in Vera Cruz (Mexico), La Paz (Bolivië), La Paz (Argentinië), La Paz (Neder-Californië).

In 1821 verwerft Guatemala zijn onafhankelijkheid. Het eerste wat de jonge republiek doet is zijn grenzen openstellen voor kolonisatie.

In 1834 verkrijgt een Engelse maatschappij in eeuwigdurende concessie het departement Vera Paz en het district Santo Tomas. Laatstgenoemd gebied is gelegen aan de kust; *Alto Vera Paz* (Opper V.P.) en *Baja Vera Paz* (Neder V.P.) liggen in het binnenland. Coban en Penzos zijn de grootste steden van Alto V. P.; Guatemala en San Jose die van Baja V. P.. Op 16 april 1842 dragen de Engelsen hun rechten over aan de *Compagnie Belge de Colonisation* die niet zonder de interveniërende bemoeienis van koning Leopold I even voordien opgericht werd.

---

(1) Oostvlaamse Zanten XLVI (1971) 215-217.

Aan Alto V. P., het vruchtbaarste, dichtbevolktste en gezondste deel van de republiek hechten de Belgen maar weinig belang — naderhand zullen enige Duitse emigranten er een bloeiende zaak van maken — wel aan het minder belangrijke Santo Tomas.

De overtocht van de Belgische kolonisten zou door Engelse schepen verricht worden! Inderdaad op 16 maart 1843 vertrokken uit Antwerpen 3 schepen: de « Louise-Marie », 's konings tweemaster, de « Théodore » en de « Ville de Bruxelles », hetzelfde jaar nog gevolgd door « La Dyle ». In 1844 waren het de « Jean van Eyck », de « Emma », de « Eugène », de « Karel ». De « Rembrandt », de « Auguste », de « Constant », enz. volgden het volgende jaar.

Gent speelde in die aangelegenheid slechts een onbeduidende rol. Heel uitzonderlijk mocht zijn haven een lading koloniale waren in ontvangst nemen en ter plaatse van de hand doen. Trouwens, het aantal Arteveldezonen die in dat verre Indianenland hun geluk gingen beproeven, is praktisch tot nul te herleiden, want goed geteld zetten slechts Armand Delantsheer met zijn twee minderjarige kinderen in april 1844 te Santo Tomas voet aan wal om het daar, ik weet niet hoelang, uit te houden. De anderen die de plas overstaken, Emma Marie en Augusta Marie David en Gustave Joseph Goethals gebruikten Guatemala slechts als wipplank om zich ergens in Centraal-Amerika te gaan vestigen. Tussen haakjes gezegd was Delantsheer eigenaar van een stuk grond, koeien en paarden; waren de Davids betrokken bij het « Maison de commerce d'importation sous la firme David et Cie » en was Goethals « associé » van dezelfde zaak. Alvast geen ongeletterden⁽²⁾.

Om te besluiten moge ik herinneren aan een amusante anekdote, die mij bereidwillig meegedeeld werd door de heer Etienne van Neste, eerste producer B.R.T.

Zoals Lodewijk Lievevrouw het in zijn Gents Woordenboek vertelt is het liedje « Wie gaat er mee naar Vera Paz » een parodietje op een zinsnede uit Gaetano Donizetti's opera Lucia di Lammermoor. Om precies te zijn het Bruidskoor gezongen in het 3de bedrijf: « D'immenseo giubilo s' innalzi un grido » = « Entourons de nos vœux la jeune épouse ». Onze alom bekende Vina Bovy, die rasechte Gentse prima donna die het liedje heel goed kende en in de Parijse Opéra de titelrol van Donizetti's meesterwerk ontelbare keren vertolkte, vond er keer

---

(2) Al evenmin ongeletterd zullen de zoveel Vlamingen en Walen geweest zijn, die zowel vóór als na het Vera-Pazfiasco naar de Verenigde Staten getrokken zijn om ook daar aan Belgische kolonisatie te doen.

Toegegeven dat die kolonisatie hoofdzakelijk te maken had met katholiek missiewerk, toch dient onderstreept dat er in 1853 in de Staat Wisconsin een authentieke Belgische kolonie gesticht werd: woeste gronden werden prachtige pachthoeven en met de dag ontwikkelde zich de handel. In 1857 bedroeg de kolonie zowat een 7.500 man.

Behalve de reeds genoemde geestelijken, priesters en paters Jezuïeten, waaronder er waren die het brachten tot vikaris-generaal, tot bisschop of tot aartsbisschop (ik denk aan de Gentenaren Ferdinand Benoît, Marie Hélias d'Huddeghem S.J. en Charles-Jean Seghers, die aartsbisschop van Oregon City werd) maken we kennis met landbouwers en handwerklieden van alle slag, maar eveneens met ingenieurs, archeologen, artsen en heelmeeesters, universiteitsprofessoren, rechtsgeleerden, legatiepersoneel en zakenlui. Inderdaad een boel mensen die er flink toe bijgedragen hebben de faam van hun land in de verre vreemde levendig te houden. Remember die andere Gentenaar Leo Hendrik Backeland.

op keer haar behagen in de koristen ongevraagd, en uitdagend meteen, te begeleiden met een ferm gezongen « Wie goat 'r mee noar virrapa », een ondeugend plagerijtje dat maar matig door de Franse zangers gesmaakt werd.

Wie over die brok boeiende Belgische geschiedenis meer wenst geïnformeerd te zijn raadplege o.a. :

J.R. LECONTE, *Les tentatives d'expansion coloniale sous le règne de Léopold Ier*, Anvers, 1946.

x x x, *Mémoire sur le Guatémala et la colonisation du département de Vera-Paz*, Bruxelles, 1840.

N. LEYSBETH, *Historique de la Colonisation Belge à Santo-Tomas, Guatémala*, Bruxelles, 1938.

J. FABRI, S. J., *Les Belges au Guatémala*, Bruxelles, 1955.

A. DE SMET, *La Communauté belge du Nord-Est de Wisconsin, ses Origines, son Evolution jusque vers 1900*, Wavre, 1957.

A. DE SMET, *Voyageurs belges aux Etats-Unis du XVIIe siècle à 1900*, Bruxelles, 1959.

M. VAN WESEMAEL

BOEKBESPREKING

Karel DE DECKER, *Twintig jaar Salons van de Vlaamse Humor. Vlaamse Toeristische Biblioteek, Antwerpen, 1971, 16 blz., 12 ill., 20 fr.*

De studie van de karikatuur zal niet alleen vrolijk, maar tevens lastig verlopen. Waar begint en eindigt de karikatuur? Dat is niet alleen een kiese vraag. Tevens rijst het probleem: waar kan men bepaalde vormen of tijdstippen netjes onderscheiden? In het midden van onze eeuw bestaat (ontstaat reeds veel vroeger) een nieuwe kunstvorm: de kartoen. Kennen we de geschiedenis daarvan? Bondig althans. Frans Verstreken en drs. J. van Overstraeten staan bij het vertrekpunt in 1952. Dan is deze kunstvorm schitterend en schoon in het openbaar leven getreden, in hoofdzaak langs het Salon van de Humor.

In 1972 boekt en bezoekt men het tiende Salon. De Vlaamse kartoenisten hebben hun werk geleverd in kranten

en tijdschriften, maar jaarlijks kwam er als een gedegen syntese een waardevol wedijveren. Technische kwaliteit steeg samen met de spitsvondige geest. Het Salon sloeg zijn tenten op in verschillende steden, o.a. in 's-Gravenhage. Karel de Decker, sinds jaar en dag pionier voor de studie van de humor en van de organisatie der kartoenisten, publiceerde een overzicht van de Salons van de Vlaamse Humor. De brochure brengt aan de hand van data, cijfers en kommentaar, de geschiedenis van een rijke brok humor in ons land. Elkeen die houdt van humor en lach, en die op de voet wil volgen, dient dit nummer van de Vlaamse Toeristische Biblioteek aan te kopen.

Renaat VAN DER LINDEN

Schrijfster deed een enquête onder leiding van Prof. Richard Weiss en de medewerking van de bekende historicus in de geneeskunde, Prof. E. Ackerknecht uit Zürich.

De enquête werd verricht onder een groot aantal arbeiders waarvan er slechts een vijftigtal voor het boek weerhouden werden. De vragen waren van zeer uiteenlopende aard: over de verhouding arbeider tot de geschoolde geneeskunde en die van de natuurgeneeswijze; over geneesmiddelen en volksmiddeltjes; kruidengeneesmiddelen en kwakzalverij, anticonceptionele middelen en de gebruiken bij geboorte en dood. Wat de geboorte betreft, werd er gevraagd naar voorkeur aan een vroedvrouw dan wel aan gneesheer. Geboortebeperving, prostitutie, geslachtsziekten, abortus, algemene gezinshygiëne werden evenmin onverlet gelaten en de gedachtengang en antwoorden laten een sterke invloed van de gevolgde geloofsbelijdenis doorschemeren. Dit moderne werk schenkt ook van volkskundig standpunt uit aandacht aan pendelaars en kwakzalvers, en de kruidendokter komt er rijkelijk aan bod. De onder-

vraagde arbeiders behoren tot de klasse van diverse volksgroepen, stadsbewoners en niet stadsbewoners; gehuwden en ongehuwden; jongeren en ouderen, gepensioneerden, vrouwen zowel als mannen en allen tot de meest uiteenlopende confessionele geloofsgemeenschappen.

De invloed van de reclame en beïnvloedingen van buitenuit via communicatiemedië in zake hygiëne en volksgezondheidsvoorlichting kreeg in het vragenstellen ook een plaats. Kortom de meest uiteenlopende onderwerpen welke de volksgeneeskunde aanbelangen, worden in dit boek behandeld en vormen een waardevol materiaal voor de toekomst.

Mevrouw Dr. Möckli von Seggern brengt ons hier een boek dat als voorbeeld kan dienen voor een degelijk volksgeneeskundig onderzoek onder de arbeiders van onze diverse Vlaamse nijverheidsinstellingen waaruit met zekerheid ook heel wat nuttig vergelijkend materiaal naar voren zou worden gebracht. Dit boek bevelen wij de volkskundige vorsers zeker ten stelligste aan.

A.G. HOMBLE

Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers op Tijdschriften, Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven onder leiding van Prof. Dr. K. C. Peeters.

Index A. Plaats- en persoonsnamenindex op delen I-X. Door Prof. Dr. K. C. PEETERS. Antwerpen, Centrum voor Studie en Documentatie, 1970, 160 blz.

Index B. Zaaknamenindex op delen I-X. Idem. Ibidem, 1971, 170 blz.

Bij de aankondiging van de Nederlandse Volkskundige Bibliografie waren de verwachtingen hoog gespannen. Indien dit plan uitgevoerd werd, bestond er voor de vorsers een ongehoorde kans om vlot en vlug tijdschriften te onder-

zoeken en bepaalde onderwerpen te doorgronden. De verwachtingen werden geen ogenblik teleurgesteld. Integendeel. Elk deel van deze Registers werd een bron van vreugde voor hart en geest van vorsers.

Bij de inleiding van nummer IV raakte Prof. Peeters een wens aan van intekenaars, vooral niet-volkskundigen, die niet vertrouwd waren met het klassifikatiesysteem Hoffmann-Krayer. Ze verlangden zo mogelijk een *meer gedetailleerde trefwoordenregister!* De leider van de Reeks besloot zeer uitvoerige indexen te leveren. Hier liggen ze thans. Hij heeft het zichzelf moeilijk, maar de vorsers uiterst makkelijk gemaakt. De meer dan 28.000 bijdragen en recensies van het corpus I - X vindt men thans terug in een drieledige index :

- 1) een voor de *plaatsen, streken en landen,*
- 2) een voor de *namen van personen,*

Nederlandse Volkskundige Bibliografie.

Deel XI. 'T Daghet in den Oosten (1885-1914) door Lea VAN ROY-PEETERS. De geschiedenis van het tijdschrift in het kader van de Limburgse volkskunde door Lic. Annv VAN DER MEULEN-CORENS. Centrum voor Studie en Documentaie, Antwerpen, 1971, 160 blz.

Horen Limburg en West-Vlaanderen samen? Ogenschijnlijk niet. Maar na het lezen van de geschiedenis van 'T Daghet in den Oosten is men een gans andere mening toegedaan. We lezen na de Eerste Pogingen in en rond enkele tijdschriften het hoofdstuk II. Een gilde met een tijdschrift, en als punt 1 staat er : Guido Gezelle en de Limburgers. Daar verscheen een bijdrage met deze titel in de « Miscellanea Jan Gessler », Deurne, 1948. Guido Gezelle was een spotter en vliimende hekelaar in het Limburgse tijdschrift «Hekel en Luim», en voerde een drukke korrespondentie met de stichters van 'T Daghet. Op het klein seminarie te Sint-Truiden kende men Gezelle en Loquela en vandaar uit begon de sneeuwbal te rollen. Gezelle leidt van uit West-Vlaanderen de pioniers in de andere hoek van Vlaanderen, meet hun kracht, wil er

3) een *trefwoordenregister,* uiterst uitvoerig uitgesponnen!

Deel A omvat de indexen op de persoons- en plaatsnamen. Deel B bevat uitsluitend het zaakregister. Het eerste deel slaat op een totaal van 14.200 steekkaarten (11.400 plaatsnamen en 2.800 personalia), het tweede deel omvat 10.600 steekkaarten. Bereken zelf even hoeveel steekkaarten erin verwerkt zijn. De vorsers kregen bij het einde van elk nummer reeds een gedetailleerde inhoud volgens het plan Hoffmann-Krayer. Thans heeft de leider en inleider zijn belofte geheel en al gehouden en elkeen dient hem daarvoor diepdoorvoelde hulde en dank te brengen.

zich van vergewissen of ze een tijdschrift kunnen stichten en in leven houden. Het blad komt er, met aandacht voor Godsdienst, Vlaamsgezindheid, het Frans en het Hollands. De verscheidene rubrieken kunnen tot een drievoudige indeling herleid worden : Taal en Taalkunde, Volkskunde met wetenswaardigheden, geschiedenis en boek- en boekstafwezen, en Letterkunde onder vorm van Limburgse Dichtveerdigheid. Het tijdschrift verlaat in de loop van zijn bestaan het taal- en volkskundig terrein om ten slotte in hoofdzaak een letterkundig vlak te bestrijken.

Op het domein van de Volkskunde richten de Wetenswaardigheden zich vooral naar oud wangelooft. Het ligt voor de hand, dat eerst volksverhalen neergeschreven worden, volksgebruiken en volksspelen, liederen en raadsels volgen. 'T Daghet beperkt zich niet tot

verzamelen, maar heeft ook invloed op breder vlak, vermits b.v. artikels uit « Ons Volksleven » af en toe worden overgenomen, besproken en soms ook tegengesproken. Elk tijdschrift heeft gelijk elke persoon een eigen stempel, bestendig of wisselend. 'T Daghet vertrok met oudheidkunde, geschiedenis en

volkskunde om in belletrie te belanden. Het speelt zijn eigen rol. De inleiding sluit met biografische biezonderheden over stichters en medewerkers. Tien pseudoniemen van medewerkers zijn nog niet opgelost. Ook in de volkskunde komen langs die kant detectiveproblemen voor.

Nederlandse Volkskundige Bibliografie.

Deel XII. *Eigen Volk* - (1929-1944) door Lic. T. DE BLEYSER-ANNÉ. Centrum voor Studie en Documentatie, Antwerpen, 1971, 459 blz.

« *Eigen Volk* » ontstond in 1928 om naast het « *Nederlandsch Tijdschrift voor Volkskunde* », destijds nog bijna geheel Vlaams georiënteerd, een tijdschrift van algemener aard te brengen. *Eigen Volk* koesterde grootse plannen : de volkskunde van Nederland, Oost- en West-Indië, Vlaanderen, Zuid-Afrika en Noord-Amerika bereiken en bestrijken. De redakteurs mikten hoog, maar de pijl zakte gauw. *Eigen Volk* bleef in hoofdzaak (Noord-)Nederlands. en vertoont een dilettantisch karakter. De redakteurs J. Rasch en D. Wehrens aanvaardden alle bijdragen, goede, minder

goede en zelfs slechte. Het register bevat 4.231 steekkaarten, maar daar rijst de kiese vraag, hoe men het koren van het kaf kan scheiden. Daar zal elkeen die « *Eigen Volk* » raadpleegt, zelf moeten leren beslissen. De bewerkster van Deel XII heeft in de inleiding eerst een bondig overzicht van de volkskundestudie in Nederland verstrekt. Dat is op zichzelf een verdienste. want we zien én door dit overzicht én door de historie van deze tijdschriften een specifiek beeld van het Noorden.

Renaat VAN DER LINDEN

In Memoriam Luc EBRARD

1 louwmaand 1923 - 10 slachtmaand 1971

In ons tijdschrift verscheen een artikel met de neventitel : HET LEVEND VOLKSLEVEN : *Supportersliederen van voetbalklub Osta te Meerbeke*⁽¹⁾. Het plan van de vriend Luc bestond erin met vaste regelmaat een bijdrage te leveren die een aspekt van het hedendaags volksleven zou belichten. Hij bond voor zijn eerste artikel het lied en de sport. In deze richting zouden andere bijdragen volgen : verwijtnamen op het voetbalveld, in regionaal opzicht, in nationaal en internationaal vlak. Het kan niet meer zijn. Plots is hij van ons weggerukt, in de bloei van zijn leven, bij het begin van zijn streven. Hij wilde werken over Karnaval en menig ander onderwerp. Hij schreef over de Eerste Kommunie, bracht een dorpsmonografie over Asse. Daar heerst verslagenheid in ons gemoed en in onze rangen bij dit onverwacht heengaan. Wij bieden zijn bedroefde echtgenote en zijn kinderen ons oprecht medeleven in hun leed en pijn.

R.v.d.L.

(1) Oostvlaamse Zanten XXXXVI (1971) 101-108.

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

Vereniging zonder winstoogmerk

De Bond bevordert de studie van de volkskunde en geeft sedert 1926 het tweemaandijks tijdschrift « Oostvlaamse Zanten » uit, waarin volkskundige bijdragen en de uitslagen van de enquêtes in Vlaanderen gepubliceerd worden.

De Bond schrijft ten laste van zijn Alfons de Cockfonds twejaarlijkse prijsvragen over volkskundige onderwerpen uit, organiseert voordrachten, tentoonstellingen en reizen.

Raad van Beheer van de Bond : ere-voorzitter : E. Boonen; voorzitter : Lic. R. van der Linden; ondervoorzitters : Lic. M. Daem en J. Pieters; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeesteres : H. Depoorter; leden : J. De Vriendt, Dr. R. Haeseryn, G. Hebbelynck, Lic. L. Hoste, G. Rouquart, R. Tondat, F. Van Bost, Prof. Dr. P. J. Vandenhoute, Lic. A. Van den Kerkhove, G. Van Peteghem en G. Weze.

Dagelijks bestuur van de Bond : voorzitter : Lic. R. van der Linden; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeesteres : H. Depoorter; leden : Dr. R. Haeseryn en G. Hebbelynck.

Kommissie voor volkskundige Enquêtes : voorzitter : Lic. R. van der Linden; leden : M. Broeckhove, Lic. M. Daem, Dr. R. Haeseryn, J. Pieters en G. Weze; adviseurs : Lic. H. Arens en M. Van Wesemael.

Kommissie voor feesten en reizen : voorzitter : G. Weze; leden : M. Broeckhove, G. Hebbelynck, F. Van Bost en G. Van Peteghem.

Het Museum voor Volkskunde, gesticht door de Bond in 1927 in het voormalige Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, is sedert 1962 overgebracht naar het Kinderen Alynshospitaal, Kraanlei 63, Gent. De Bond ondersteunt het Museum dat de stad Gent bij besluit van 27-9-1931 in bescherming heeft genomen. Het staat onder toezicht van een kommissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Beheerkommissie Museum voor Volkskunde : erevoorzitter : E. Boonen; voorzitter : G. Weze; ondervoorzitter en konservator : Dr. R. Haeseryn; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeester : G. Hebbelynck; leden : H. Depoorter, Lic. L. Hoste, G. Rouquart, F. Van Bost, Prof. P. J. Vandenhoute, Lic. R. van der Linden en G. Van Peteghem.

Dagelijks bestuur en aankoopkommissie van het Museum voor Volkskunde : voorzitter : G. Weze; ondervoorzitter en konservator : Dr. R. Haeseryn; penningmeester : G. Hebbelynck; sekretaris : M. Broeckhove.

(Vervolg van tweede blz. van de kaft).

van z.g. « Frankische Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land, door Cl. Trefois — De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore, door Cl. Trefois — De Tinnepotgieterij te Gent door J. Boes — Galerij van Gentsche Typen door E. Andelhof — De Magie van het Poppenspel, door F. Van Es en anderen — Devotie tot de Heilige Donatus, door M. Broeckhove — Sint-Kristoffel. Legendes. Verering, Verspreiding, door R. van der Linden — Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde, door Mevr. L. Bataille-Hiel — Leerknappen in de kunstambachten te Gent 14e en 15e eeuw, door M. Daem — Register op G. Celis: Volkskundige Kalender . . . door F.M. Olbrechts — De Groei en Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamse Volksziel, door J. Vermeulen — Bijdrage tot de volkskunde van Moerzeke, door J. Laureys — Vrolijke Doodsbrieven vol humor en gal (avec un résumé en français), door R. van der Linden en G. Simons — Duiventorens in Oost-Vlaanderen, door O.S. Depraet — Waasch Sagenboek, door F. Van Es.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen : Jaarlijkse bijdrage gewoon lid : 250 F; gezinslid : 75 F (zonder tijdschrift); gepensioneerde : 200 F; beschermend lid : 500 F; steunend lid en maatschappijen : 1000 F (BTW inbegrepen).

Abonnement op Oostvlaamse Zanten voor niet-leden (bibliotheken, instellingen, boekhandel, verenigingen, enz.) : 300 F; buitenland : 350 F per jaargang (BTW inbegrepen).